

Projekat urbane transformacije Sarajevo

Urban Transformation Project Sarajevo

urbaplan

HELVETAS

ENOVA

ETH zürich

Zavod za planiranje razvoja
Kantona Sarajevo

© Urbaplan SA, 2023

Ozelenjavanje Sarajeva

Akcioni plan za razvoj urbanih zelenih površina

Switzerland.

Oktober 2023

URBAPLAN

Av. de Montchoisi 211006 Lozana

+41 21 619 90 90

www.urbaplan.ch

HELVETAS

Maulbeerstrasse 10

3011 Bern

+41 31 385 10 10

www.helvetas.org

ENOVA

Podgaj 14/l, 71000 Sarajevo

Bosna i Hercegovina

+387 33 27 91 00

www.enova.ba

TRANSITEC (podržavajući partner)

Av. Auguste-Tissot 4

1006 Lozana

+41 21 652 55 55

UTPS partneri:

ETHZ, Katedra za arhitekturu i urbanizam

UNSA, Univerzitet u Sarajevu, Arhitektonski fakultet

ZZPR KS, Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo

Grad Ciri, STEZ

Matica

Sažetak

1. Uvod	4
1.1 Relevantnost Akcionog plana za razvoj urbanih zelenih površina	4
1.2 Ciljevi i koristi Akcionog plana	5
2. Procjena trenutnog stanja i izazova u upravljanju zelenim površinama	7
2.1 SWOT analiza	7
2.2 Izazovi upravljanja zelenim površinama	8
3. Akcioni plan	11
3.1 Sažetak Akcionog plana	11
3.2 Katalog projekata	14
3.2.1. Faza planiranja	15
3.2.1. Faza projektovanja	23
3.2.2. Faza implementacije / operacionalizacija	28
3.2.3. Faza monitoringa i evaluacije	39
4. Monitoring i evaluacija	42
5. Zaključak	44

1. Uvod

Prepoznajući značaj urbanog zelenila u aglomeraciji Sarajeva, od kritičnog je značaja dati prioritet njegovoj zaštiti i održivom upravljanju. Ovaj Akcioni plan, izrađen u okviru Projekta urbane transformacije Sarajeva (UTPS), ima za cilj usmjeravati razvoj i upravljanje urbanim zelenim površinama, uz osiguranje sistematskog i koordiniranog pristupa. Obuhvaćajući jasne ciljeve, rokove, odgovornosti i opcije finansiranja, Akcioni plan nastoji iskoristiti prilike i odgovoriti na izazove, **i u konačnici promovisati održiv urbani razvoj i unaprijediti blagostanje i otpornost grada i njegovih stanovnika.**

1.1 Relevantnost Akcionog plana za razvoj urbanih zelenih površina

Značaj urbanog zelenila se ne može previše naglasiti u kontekstu kreiranja održivih, zdravih i otpornih gradova. **Urbane zelene površine**¹, kao dio **urbane zelene infrastrukture**², obuhvaćaju raznovrstan spektar prirodnih i polu-prirodnih površina koje pružaju ključne **ekosistemske usluge**³ - čime pružaju brojne koristi kako za okoliš, tako i za društvo. Prema istraživanjima, urbane zelene površine ublažavaju posljedice klimatskih promjena, smanjuju efekte urbanih toplotnih otoka, zagađenje zraka, i zagađenje bukom (u ograničenoj mjeri), i pružaju stanište za biološku raznolikost. Osim toga, urbane zelene površine donose i značajne društvene koristi, kao što je promovisanje fizičke aktivnosti, unapređenje mentalnog zdravlja, smanjenje nivoa stresa, i jačanja socijalne kohezije.⁴

Urbane zelene površine u aglomeraciji Sarajeva su izložene značajnom pritisku, i njihovo očuvanje je od krucijalnog značaja. Da bi se maksimalno iskoristili benefiti urbanih zelenih površina, procesi održivog planiranja i upravljanja trebaju obuhvatiti četiri ključne faze: planiranje, projektovanje, implementaciju (uključujući održavanje), i monitoring i evaluaciju. Sve ove faze iziskuju interdisciplinarnu

¹ Urbane zelene površine su komponenta "zelene infrastrukture". Ona je važan dio kako javnih tako i privatnih otvorenih prostora i komunalnih usluga koje nudi grad, i koje mogu služiti kao okruženje koje promovira zdravlje svih urbanih stanovnika. Urbane zelene površine se definišu kao "sve urbane površine prekrivene vegetacijom bilo koje vrste. To obuhvata vegetaciju na privatnom i javnom zemljištu, bez obzira na veličinu i funkciju, i može, osim toga, obuhvatiti manja vodna tijela kao što su jezera, jezera ili potoci (plavi prostori)". Konkretnije, javne zelene površine obuhvataju "parkove i rezervate, sportske terene, priobalna područja (kao što su) potoci i obale rijeka, zeleni putevi i staze, komunalni vrtovi, ulična stabla, i zaštićena područja prirode, kao i manje konvencionalne prostore, kao što su zeleni zidovi, zelene ulice, i groblja".

² Urbana zelena infrastruktura je istovremeno koncept strateškog planiranja i pristup implementaciji koji se često definiše kao multifunkcionalna mreža koja povezuje različite vrste zelenih površina. Evropska Komisija definiše urbanu zelenu infrastrukturu u širem smislu kao "strateški planiranu mrežu visoko kvalitetnih prirodnih i polu-prirodnih područja koja uključuje i druge elemente okoliša, i kreirana je i njome se upravlja sa ciljem da pruži široki spektar ekosistemskih usluga i zaštiti biološku raznolikost i u ruralnom i u urbanom okruženju".

³ "Ekosistemske usluge" označavaju koristi koje ljudi imaju od funkcionalnih ekosistema.

⁴ Svjetska zdravstvena organizacija. (2016). Urban Green Spaces and Health: A Review of Evidence. IPDCS. (2023). Nature in the City: Good Practices of Urban Greening for Resilient and Healthy Cities.

ekspertizu, saradnju između institucija i odjela, i odlučnost kreatora politika da izdvoje potrebna sredstva.

Akcioni plan za urbane zelene površine u Sarajevu je jedan od izlaznih rezultata **Projekta urbane transformacije Sarajeva (UTPS)**, koji nudi "eksterni" pregled sistema planiranja u Kantonu, posebno sa stanovišta planiranja i dizajna zelenih površina. UTPS konzorcij je dostavio kritičke komentare i konkretne preporuke na osnovu iskustava u planiranju zelenih površina u Švicarskoj i u drugim zemljama, kao i dobre prakse i preporuke iz Evropske unije, u cilju promovisanja održivog urbanog razvoja u Sarajevu.

Generalno, ulaganje u urbane zelene površine može imati značajan pozitivan efekat na okoliš, društvo, i ekonomiju. Ovaj Akcioni plan ima za cilj usmjeravati održivi razvoj urbanih zelenih površina u Sarajevu.

1.2 Ciljevi i koristi Akcionog plana

Akcioni plan za urbane zelene površine u Sarajevu nudi **strukturirani pristup implementaciji vizije i strategije za razvoj zelenih površina u gradu** i daje priliku za procjenu, planiranje, implementaciju, jačanje i efektivno upravljanje zelenim površinama.

Globalni cilj ovog Akcionog plana

Globalni cilj Akcionog plana za urbane zelene površine u Sarajevu je da postigne institucionalizaciju i uspostavi održivi okvir koji će usmjeravati proces planiranja održivih urbanih zelenih površina i riješiti nedoumice, zadati pravce, i definisati odgovornost za njegove četiri ključne faze: planiranje, projektovanje, implementaciju (uključujući održavanje), i monitoring i evaluaciju. Ovaj Akcioni plan se fokusira na efektivno usmjeravanje sredstava, angažman aktera, privlačenje finansiranja izvana, i brigu da su projekti u skladu sa globalnom strategijom i planom korištenja zemljišta.

Specifični ciljevi Akcionog plana su:

- **Omogućiti aktivnosti i ponuditi katalog projekata koji doprinose ostvarenju ciljeva održivog razvoja** Kantona Sarajevo.
- **Podržati, osnažiti i upotpuniti Urbanistički plan (UP)** i dodatno orijentisati planere i one koji donose odluke u pravcu globalnih i specifičnih ciljeva Urbanističkog plana.
- **Osigurati da se u planiranju i upravljanju zelenim površinama u Sarajevu poštuju Prostorni i Urbanistički plan, kao i Zakon o prostornom planiranju**, u skladu sa praksama i preporukama Evropske unije.
- **Unaprijediti kvalitet života građana Sarajeva** povećanjem dostupnosti i atraktivnosti zelenih površina i omogućujući rekreaciju na otvorenom i dajući prilike za društvenu interakciju.
- **Promovisati okolišnu održivost** kroz zaštitu i unaprjeđenje biološke raznolikosti, smanjenje zagađenja zraka i vode, i ublažavanja posljedica klimatskih promjena.

- **Osigurati usklađenost sa propisima** promovisanjem poštivanja zakona, propisa, smjernica koje regulišu planiranje i upravljanje zelenim površinama.
- **Promovisati socijalnu inkluziju** tako što će se zelene površine učiniti dostupnim i pogodnim za sve građane, bez obzira na njihovu starost, rod, etničku pripadnost ili društveno-ekonomski status.
- **Povećati ekonomsku vrijednost zelenih površina** kroz promociju održivog turizma, podržavanjem lokalnih firmi, i stvaranjem prilika za zapošljavanje u zelenoj ekonomiji.

Participativni proces u izradi Akcionog plana za urbane zelene površine u Sarajevu je formulisan sa ciljem osiguranja inkluzivnosti i transparentnosti, i omogućuje uključivanje svih relevantnih aktera. To je podrazumijevalo komentare i doprinose vladinih institucija i agencija na različitim nivoima, organizacija civilnog društva (posebno strukovnih udruženja), aktera iz privatnog sektora, eksperata, i drugih aktera o ranijim rezultatima (outputima) UTPS projekta. Njihove perspektive su uključene u formulaciji Akcionog plana. Važno je napomenuti da je participativni proces u toku, i da akteri nisu do sada bili direktno uključeni u izradu ovog Akcionog plana. Nacrt dokumenta će se dostaviti svim akterima na uvid i komentare, čime će im se omogućiti da učestvuju u finalnim korekcijama i unaprjeđenjima. Ovakvim kolaborativnim pristupom se osigurava da Akcioni plan odražava potrebe i želje svih uključenih aktera. Njegovanjem saradnje i kolaboracije između aktera, participativni proces se ne samo bavio potrebama i prioritetima aktera, nego je dao priliku za veće uključivanje i razvoj osjećaja vlasništva u planiranju i upravljanju urbanim zelenim površinama u Sarajevu. Postoji namjera da se nastavi sa ovakvim konsultativnim pristupom, čime se osigurava transparentnost i efektivan angažman aktera tokom cijelog procesa implementacije Akcionog plana.

Ovaj Akcioni plan postavlja jasne ciljeve, rokove, odgovornosti, i opcije finansiranja. Plan će biti predmet redovnog monitoringa i evaluacije kako bi se osiguralo da ostvaruje svoje ciljeve i zadatke, i izvršile potrebne korekcije na osnovu povratnih informacija i promijenjenih okolnosti (više u Poglavlju 4 ovog dokumenta).

Važno je napomenuti da ovaj dokument **nije zakonski obavezujući** i nije ga potrebno potvrđivati niti službeno usvajati. Međutim, snažno se preporučuje da se razmotri mogućnost njegovog usvajanja kako bi se postigla optimalna implementacija.

2. Procjena trenutnog stanja i izazova u upravljanju zelenim površinama

U ovom poglavlju se prvo sumiraju snage, slabosti, prilike, i prijetnje (SWOT analiza) upravljanja urbanim zelenim površinama u Sarajevu. Potom se razmatraju izazovi koji ometaju optimalni razvoj i upravljanje zelenim površinama u Sarajevu.

2.1 SWOT analiza

SWOT analiza nudi cjelovitu ocjenu snaga i slabosti upravljanja zelenim površinama u Kantonu Sarajevo, kao i prilika i prijetnji koje utiču na njegovo održivo funkcionisanje. Razmatrajući ove faktore, stičemo bolje razumijevanje postojeće situacije i mogućnosti iskorištavanja snaga i prevazilaženja slabosti u razvoju i upravljanju urbanim zelenim površinama.

Tabela 1. SWOT analiza upravljanja urbanim zelenim površinama u Kantonu Sarajevo.

Snage	Slabosti
<p>Svijest i prepoznavanje: Sve više jača svijest o značaju urbanih zelenih površina za dobrobit građana i okoliša, uglavnom na nivou građana i na tehničkom nivou, ali je ona ograničena na političkom nivou.</p> <p>Postojeće inicijative: Nekoliko inicijativa i organizacija su već uključene u upravljanje zelenim površinama, što nam daje temelje za saradnju i implementaciju.</p> <p>Potencijal za saradnju: Spremnost za uspostavu saradnje između različitih odjela, institucija i aktera ukazuje na potencijal sinergetskih napora u implementaciji ovog Akcionog plana.</p> <p>Raspoloživost stručnih kapaciteta: Postojanje stručnjaka za pejzaže i hortikulturu može doprinijeti vrijedno znanje i smjernice za efektivno upravljanje zelenim površinama.</p>	<p>Ograničeni finansijski resursi: Nedovoljna sredstva i budžetska ograničenja mogu ometati uspješnu implementaciju projekata razvoja zelenih površina.</p> <p>Nedovoljno koordinacije: Podjela nadležnosti između različitih institucija i opština, slaba horizontalna i vertikalna komunikacija i neadekvatna saradnja između različitih institucija i javnih (komunalnih) kompanija može dovesti do fragmentiranih napora i nedosljednosti u upravljanju zelenim površinama.</p> <p>Nedovoljno povjerenja: Narušeno povjerenje građana u javne vlasti može ugroziti aktivno uključivanje i angažman građana u upravljanju zelenim površinama.</p>

Prilike	Prijetnje
<p>Prilike za finansiranje Prilike za finansiranje su dostupne gradovima kao podrška projektima ozelenjivanja i prilagodbe na klimatske promjene.</p> <p>Podrška politikama i regulativi: Pogodne politike i propisi koji se odnose na urbano ozelenjivanje, održivi razvoj i zaštitu okoliša kako na nacionalnom, regionalnom i evropskom nivou.</p> <p>Javno-privatna partnerstva: Saradnja sa privatnim građevinskim preduzetnicima može angažovati dodatne resurse, stručnost i inovativne ideje za razvoj i održavanje zelenih površina.</p> <p>Angažman zajednice: Angažovanje građana putem kampanja podizanja svijesti, participativnih procesa i prilika za volontiranje mogu izroditi osjećaj vlasništva, aktivno uključivanje, i podržati razvoj urbanih zelenih površina.</p>	<p>Politička hijerarhija: Postojanje stroge vertikalne političke hijerarhije može predstavljati prijetnju u procesima donošenja odluka i može dovesti do toga da se veći prioritet daje ekonomskim interesima nego zaštiti i unaprjeđenju zelenih površina.</p> <p>Ograničena dostupnost zemljišta: Nedovoljno raspoloživih površina zemljišta, posebno u gusto naseljenim urbanim područjima, mogu ugroziti implementaciju zelenih površina.</p> <p>Ograničenja infrastrukture: Konflikte sa podzemnom infrastrukturom mogu predstavljati izazov za planiranje i razvoj zelenih površina.</p> <p>Uticaj klimatskih promjena: Sve veća učestalost ekstremnih klimatskih pojava i drugi uticaji klimatskih promjena mogu se negativno odraziti na održivost i otpornost zelenih površina, što onda iziskuje adaptivne strategije upravljanja.</p>

2.2 Izazovi upravljanja zelenim površinama

Ovo poglavlje predstavlja cjelovitu analizu izazova vezanih za zaštitu i razvoj urbanih zelenih površina u urbanom prostoru Sarajeva. Doprinosi povećanju razumijevanja kompleksnosti efektivnog upravljanja urbanim zelenim površinama u Sarajevu. Izazovi su definisani u okviru aktivnosti UTPS-a. Oslanjanjem na široki raspon izvora podataka, uključujući sekundarnu literaturu i uvidom u pravni okvir stečenim kroz rad na drugim aktivnostima projekta, kao i u interakciji sa relevantnim akterima (na konsultativnim sastancima, bilateralnim razgovorima i radionicama), postignuto je detaljno razumijevanje ključnih izazova.

Tabela u nastavku prikazuje izazove koji postoje u sve četiri faze (planiranje, projektovanje, implementacija, i monitoring i evaluacija) i konkretizuje utvrđene tipove izazova.

Ova sveobuhvatna tabela postavlja temelj za naredna poglavlja u kojima se predlažu konkretne aktivnosti za prevazilaženje utvrđenih izazova. Aktivnosti usmjeravaju procese odlučivanja u pravcu efektivnog i održivog upravljanja zelenim površinama u Sarajevu.

Tabela 2. Izazovi upravljanja urbanim zelenim površinama i korespondirajući cilj(evi) unaprjeđenja.

Identifikacija izazova sa kojima se suočava zaštita i razvoj zelenih površina	
Tip izazova	Izazov(i)
FAZA PLANIRANJA	
Tehnički	<p>Nepostojanje cjelovitih podataka o (javnim) zelenim površinama u Kantonu Sarajevo.</p> <p>Nekoherentni i zastarjeli podaci kojima upravljaju različiti akteri i javni subjekti (kantonalni zavodi, kantonalno javno komunalno preduzeće Park d.o.o. Sarajevo, i općine).</p> <p>Nejasan vlasnički status urbanih zelenih površina: Neki urbane zelene površine dijelom pripadaju privatnim vlasnicima, što dovodi do kompleksnosti upravljanja.</p> <p>Nepostojanje integralnog pristupa upravljanju zelenim površinama, šumama, poljoprivrednim zemljištem i rijekama.</p>
Regulatorni	<p>Nepostojanje integralnog pristupa i zanemarivanje prirodnih površina u postojećem zakonskom okviru koji reguliše prirodne i zelene površine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljno uzimanje u obzir očuvanja i unaprjeđenja prirodnih i polu-prirodnih površina u urbanom području. • Isključenje poljoprivrednih zona iz urbanog područja, što predstavlja prijetnju sigurnosti hrane i propusnosti tla. • Nejasna definicija plavnih područja i upravljanje njima, njihovo očuvanje kao površine gdje je zabranjena gradnja. • Nejasna definicija i zaštita zaštitnih šuma, koje su važne za sprječavanje erozije. <p>Nepostojanje standardizovane i jasne definicije zelenih površina, što dovodi do zabuna i nedosljednosti.</p> <p>Nepotpun obuhvat i simboličan prikaz u regulacionim planovima:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nepotpun obuhvat naselja regulacionim planovima, posebno kada privatni investitori grade velika naselja bez planova. • Simbolična indikacija zelenih površina u regulacionim planovima, kojima nedostaje precizno predstavljanje projekta uređenja zemljišta (pejzažnog projekta) na mapi i u tekstualnom dijelu. <p>Nadležnim javnim organima nedostaju obavezujući dokumenti, propisi i alati za pregovaranje koji bi olakšali diskusiju sa privatnim vlasnicima i investitorima, posebno kad se radi o građevinskim dozvolama i integraciji zelenih površina u njihove projekte.</p>
Okolišni i socijalni	<p>Smanjenje nejednakosti i nedostupnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postojeće tendencije daju prioritet gradnji u odnosu na očuvanje i razvoj zelenih površina, što dovodi do njihovog smanjenja. • Neravnomjeran raspored urbanih zelenih površina, posebno njihov nedostatak u gusto naseljenim područjima. • Ograničen pristup nekim zelenim površinama, kao što su park-šume, korištenjem aktivne mobilnosti i javnog prevoza. <p>Nedovoljno uvažavanja i zaštite:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak naglaska na kvalitet i mogućnost pristupa zelenim površinama. • Zanemarivanje vodećih principa i nedostatak integracije zelenih koncepata u konkretne radnje planiranja, npr. u urbanistički plan ili regulacioni plan.

Identifikacija izazova sa kojima se suočava zaštita i razvoj zelenih površina

FAZA PROJEKTOVANJA

Tehnički	<p>Izazovi diferencijacije i nametanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zanemarivanje usluga ekosistema u razmatranjima projekata. • Nedovoljna diferencijacija strategija projektovanja za različite urbane dijelove; kompleksnost balansiranja rekreacionih i ekoloških potreba. • Nepostojanje prilagodljivih strategija projektovanja koje odgovaraju na promijenjene potrebe. • Nedostatak multifunkcionalnog projektovanja zelenih površina (različite vrste zelenih površina koje imaju više funkcija, kao što je regulacija oborinskih voda, regulacija mikroklima, i povećanje biološke raznolikosti). • Nedovoljna integracija projektovanih površina u postojeće urbano tkivo. • Teškoće vezane za nametanje obaveze zelenih površina na privatnim parcelama i utvrđivanja regulative za individualne kuće, nelegalne objekte, i velike stambene zgrade. • Ograničena mogućnost pristupa različitim grupa korisnika.
----------	--

FAZA IMPLEMENTACIJE

Tehnički	<p>Nepostojanje kriterija za odabir odgovarajuće vegetacije: Nepostojanje utvrđenih kriterija za odabir vegetacije/biljnih vrsta koje su pogodne za lokalnu (buduću) klimu, što dovodi do potencijalne neusklađenosti između biljaka i uslova koji prevladavaju u okolišu.</p> <p>Nepoznato porijeklo i nedostatak preporuka: Sadnja drveća bez poznavanja njihovog porijekla daje osnovu za zabrinutost u smislu njihove usklađenosti sa preporučenim vrstama i potrebama lokalnog staništa.</p> <p>Nezakonito sađenje i ometanje infrastrukture: Povećan broj slučajeva nezakonite sadnje što dovodi do poremećaja i ometanja funkcije podzemne infrastrukture.</p> <p>Nedostatak biljnog materijala i vrsta: Nedostatak rasadnika i hortikulturnih vrsta koje su prilagođene lokalnim (urbanim) uslovima, kao i u pogledu budućih klimatskih scenarija.</p>
Regulatorni	<p>Neadekvatne procedure i standardi sadnje i održavanja drveća</p> <p>Nejasne procedure za dobivanje dozvole za sječu ili obrezivanje drveća, bez obzira na to da li se radi o privatnom ili javnom zemljištu.</p>
Institucionalni	<p>Kantonalno javno komunalno preduzeće "Park" d.o.o. Sarajevo ne raspolaže potrebnim finansijskim i tehničkim kapacitetima i resursima potrebnim za efektivno upravljanje javnim zelenim površinama.</p> <p>Nedostatak preciznih uputstava: Nadležno Kantonalno javno komunalno preduzeće "Park" d.o.o. Sarajevo ne dobija jasna uputstva u pogledu usmjeravanja pažnje na određena područja za sadnju i održavanje drveća.</p>

FAZA MONITORINGA I EVALUACIJE

Regulatorni	<p>Nedostatak standardizovanih procedura monitoringa i evaluacije urbanih zelenih površina, što dovodi do nedosljednosti u prikupljanju i analizi podataka.</p> <p>Ograničeni resursi za monitoring i evaluaciju.</p>
Okolišni i socijalni	<p>Neefikasni mehanizmi povratnih informacija za javnost i aktere o urbanim zelenim površinama.</p>

3. Akcioni plan

Ovo poglavlje predstavlja seriju aktivnosti usmjerenih na prevazilaženje izazova navedenih u prethodnim poglavljima. Služi kao mapa puta koja vodi ka održivom upravljanju zelenim površinama. Prvo su sve identifikovane aktivnosti predstavljene u tabeli (Poglavlje 3.1). Drugo, svaka aktivnost se detaljno razrađuje (Poglavlje 3.2), što uključuje specifične ciljeve, potrebno upravljanje (uloga različitih aktera, uključujući vladine institucije, organizacije civilnog društva, subjekte privatnog sektora, i građane, itd.), predložene rokove i opcije finansiranja.

3.1 Sažetak Akcionog plana

U cilju olakšavanja razumijevanja i pružanja cjelovitog pregleda plana, u sljedećoj tabeli su rezimirane aktivnosti, podijeljene u četiri kategorije:

- Studije
- Regulatorne reforme
- Institucionalne reforme
- Institucionalno jačanje / razvoj kapaciteta.

Tabela pregleda aktivnosti daje detaljne informacije o sljedećim aspektima: Aktivnosti; Vrsta aktivnosti; Prioritet; Preduslovi za druge aktivnosti; Prioritizacija od strane ključnih aktera na osnovu značaja; i Prioritizacija od strane ključnih aktera po urgentnosti. Učesnici, pripadnici radne grupe WS1, su rangirali svaku aktivnost na radionici održanoj 9. septembra 2023. godine. Davane su ocjene na skali od 1 do 5, a tabela ispod prikazuje prosječne ocjene koje su dali učesnici.

Na osnovu tih ocjena, dodijeljena im je kvalitativna ocjena važnosti odnosno urgentnosti. Kvalitativna vrijednost je u skladu sa skalom ocjena koja se kreće od 4,6 do 5 za visoki značaj ili hitnost (kratkoročne), 4,3 do 4,5 za srednji nivo značaja ili urgentnosti (srednjoročne), i ispod 4,3 za nizak nivo značaja ili urgentnosti (dugoročne). Ovakav pristup pomaže da se osigura da se kritična pitanja promptno rješavaju, a da se pri tome omogući strukturirano rješavanje manje urgentnih ili važnih projekata u vremenu.

Rokovi obuhvaćaju kratki rok (1 do 3 godine), srednji rok (3 do 5 godina), i dugi rok (5+ godina).

Sumarna tabela služi kao koristan podsjetnik za aktere i one koji donose odluke kako bi stekli pregled svih potrebnih aktivnosti.

Tabela 3. Pregled aktivnosti

Aktivnosti	Vrsta aktivnosti	Nivo prioriteta	Preduslov za druge aktivnosti	Prioritizacija od strane ključnih aktera po važnosti	Prioritizacija od strane ključnih aktera po urgentnosti
FAZA PLANIRANJA					
1. Izrada Zelenog katastra	Institucionalno jačanje / razvoj kapaciteta	Visok	Da	4,9	4,7
2. Podići svijest o potrebi za poboljšanjem pravnog okvira koji reguliše zelene površine	Institucionalno jačanje / razvoj kapaciteta	Visoko	Da	4,8	4,6
3. Razrada stručnih mišljenja koja preporučuju izmjene procedura i alata korištenih u proceduri planiranja u cilju bolje zaštite i unaprjeđenja zelenih površina	Regulatorna reforma	Visok	Ne	4,9	4,6
4. Inoviranje ključnih zakona u cilju bolje zaštite i unaprjeđenja zelenih površina	Regulatorna reforma	Visok	Da	4,8	4,6
5. Strategija poticaja za ulaganja u zelene površine	Studije	Visok	Da	4,8	4,6
6. Izrada institucionalno obavezujućeg Plana ozelenjavanja urbanih površina	Studije	Visok	Da	4,6	4,7
7. Izrada Strategije ozelenjavanja školskih dvorišta	Studija	Visok	Ne	4,6	4,0
8. Uspostava i angažman koordinacionog odbora sa više aktera za upravljanje zelenim površinama	Institucionalna reforma	Srednji	Da	4,3	3,9
FAZA PROJEKTOVANJA					
9. Izrada institucionalno obavezujuće strategije za modele projekata zelenih površina (oprema, sađenje, održavanje, itd.)	Studija	Visok	Da	4,8	4,5
10. Razrada planova sađenja na nivou općine	Studija	Visok	Da	4,9	4,6
11. Izrada detaljnog koncepta projekta za pilot urbane zelene površine	Studija	Srednji	Ne	4,5	4,3
12. Izrada detaljnog projektnog koncepta za obale rijeke (kao dio plavog koridora)	Studija	Visok	Ne	4,9	4,6
13. Izrada detaljnog projektnog koncepta za multifunkcionalnu ulicu (kao dio zelenog koridora)	Studija	Srednji	Ne	4,4	4,3

Aktivnosti	Vrsta aktivnosti	Nivo prioriteta	Preduslov za druge aktivnosti	Prioritizacija od strane ključnih aktera po važnosti	Prioritizacija od strane ključnih aktera po urgentnosti
FAZA IMPLEMENTACIJE					
14. Katalog pogodnih biljnih vrsta za održivo sađenje u urbanim uslovima u odgovor na klimatske promjene	Studija	Visok	Da	4,7	4,3
15. Smjernice za odabir urbane vegetacije	Studija	Visok	Da	4,7	4,0
16. Izrada smjernica za tehnike sađenja drveća sa fokusom na urbane izazove	Studija	Visok	Da	5,0	4,7
17. Organizacija obuke o tehnikama sađenja drveća sa fokusom na izazove koji postoje u urbanom okruženju	Institucionalno jačanje / razvoj kapaciteta	Visok	Ne	5,0	4,7
18. Tehnička pomoć i obuka za rad rasadnika u svrhu povećanja kapaciteta proizvodnje biljaka koje odgovaraju lokalnim potrebama i uslovima	Institucionalno jačanje / razvoj kapaciteta	Visok	Da	4,7	4,7
19. Uspostava odnosno proširenje kapaciteta lokalnih rasadnika u cilju osiguravanja dostupnosti biljnih vrsta	Institucionalna reforma	Visok	Da	5,0	4,3
20. Sveobuhvatni pregled i razvoj politika za unaprjeđenje zakonskog okvira za održavanje	Regulatorna reforma	Visok	Da	5,0	4,7
21. Organizacija radionica i razrada smjernica za procedure i finansijska izdvajanja za održavanje	Institucionalna reforma	Srednji	Da	4,3	4,0
22. Izrada smjernica za tehnike održavanja koje pogoduju biološkoj raznolikosti	Studija	Visok	Da	4,7	4,3
23. Organizacija programa obuke za osoblje zaduženo za održavanje	Institucionalna reforma	Visok	Da	4,7	4,3
24. Izrada komunikacijske strategije o postupcima i tehnikama održavanja u odnosu na relevantne aktere	Studija	Visok	Ne	5,0	5,0
FAZA MONITORINGA I EVALUACIJE					
25. Implementacija monitoringa i evaluacije Strategije razvoja urbanog zelenila	Institucionalna reforma	Visok	Ne	5,0	5,0
26. Uspostava sistema izvještavanja o radovima održavanja, uključujući ključne indikatore uspješnosti (KIU) i mehanizme izvještavanja	Institucionalna reforma	Visok	Da	4,7	4,0
27. Platforme za povratne informacije i angažman o zelenim površinama	Institucionalna reforma	Visok	Da	4,7	4,7

3.2 Katalog projekata

Ovo pod-poglavlje ima kritičnu ulogu u Akcionom planu jer predstavlja **sveobuhvatnu listu aktivnosti koje se mogu direktno identifikovati, lako ih je razumjeti, i nalaze se u srcu implementacije plana.** Aktivnosti prikazane u ovom katalogu su konkretne, detaljne, i strukturirane na način koji osigurava jasnoću i olakšava efektivnu prioritizaciju. Podjelom aktivnosti na različite vrste, kao što su studije, institucionalne reforme, regulatorne reforme i institucionalno jačanje / razvoj kapaciteta, **ovakva struktura daje preciznost i omogućuje standardizovan pristup razradi svake pojedine aktivnosti.** Svaku aktivnost prati standardizovani obrazac, koji sadrži obrazloženje, ciljeve, i relevantne detalje. Ovakav pristup ne samo da povećava sveobuhvatnost Akcionog plana, nego i **olakšava participaciju aktera, tako što im se omogućuje da definišu prioritete i angažuju se u realizaciji konkretnih aktivnosti** koje su u skladu sa njihovim interesima i resursima. Dalje, katalog služi kao važan resurs za NVO odnosno međunarodne donatore koji žele podržati i dati doprinos implementaciji Akcionog plana, jer nudi lako dostupnu listu projekata koji su spremni za realizaciju.

3.2.1. Faza planiranja

3.2.1.1. Studije

AKTIVNOST br. 5	Strategija poticaja za ulaganja u zelene površine
Opis / obrazloženje	Strategija poticaja za ulaganja u zelene površine ohrabruje privatne vlasnike da ulažu u urbane zelene površine putem konkretnih mjera i poticaja, čime se promoviše održivi razvoj i zdravije, življe urbano okruženje. Njime se stimulira ekonomski rast, unaprjeđuje privlačnost grada za turizam i rast vrijednosti nekretnina, poboljšava kvalitet zraka, smanjuje zagađenje bukom, jača angažman zajednice, i pokreću inovacije kroz saradnju javnog i privatnog sektora.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Utvrditi cjelovitu strategiju koja prikazuje atraktivne poticaje za privatne vlasnike da ulažu u urbane zelene površine. • Širiti urbane zelene površine kroz privatna ulaganja u parkove, vrtove i zelenu infrastrukturu. • Poboljšati dostupnost i kvalitet zelenih površina, čime se unaprjeđuje dobrobit i uživanje urbanog stanovništva. • Promovirati biološku raznolikost i usluge ekosistema uspostavom raznolikih i dobro održavanih zelenih površina. • Poticati angažman zajednice i javno-privatna partnerstva da zajedno rade u pravcu zelenijeg gradskog pejzaža.
Upravljanje	Grad Sarajevo - odjel za urbanističko planiranje, Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo, općine Grada Sarajeva, investitori iz privatnog sektora.
Troškovi	30.000 KM
Potencijalni izvori sredstava	Grad Sarajevo, Vlada Kantona Sarajevo, lokalne općine.
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljan interes među privatnim vlasnicima ili nedostatak finansijskih poticaja može ograničiti uspješnost strategije. • Izazovi balansiranja komercijalnih interesa sa naporima zaštite okoliša će možda iziskivati pažljivo planiranje i pregovaranje. • Izazovi osiguranja sredstava od potencijalnih aktera.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Provesti studiju izvodivosti u cilju identifikacije pogodnih lokacija i procijene potencijalnog povrata na investiciju za privatne vlasnike. • Razvoj marketinške kampanje za promociju koristi od investicija u zelene površine i privlačenja interesa privatnog sektora. • Uspostava pojednostavljenog procesa izdavanja dozvola i pružanje podrške privatnim vlasnicima kada se radi o projektima razvoja zelenih površina. • Implementacija mehanizama monitoringa i evaluacije za praćenje efekata strategije i osiguranja odgovornosti.
Stepen prioriteta / vremenski horizont	Kratkoročno
Dotatne napomene	-

AKTIVNOST br. 6	Izrada institucionalno obavezujućeg Plana ozelenjavanja urbanih površina
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost se fokusira na uspostavu institucionalno obavezujućeg Plana ozelenjavanja urbanih površina, koji je u skladu sa dugoročnim razvojnim politikama kantona/grada. Plan primjenjuje integralni pristup koji obuhvaća održivost, zaštitu biološke raznolikosti, prilagodbu na klimatske promjene, i dobrobit zajednice, između ostalih aspekata, i nudi jedinstvenu priliku za procjenu, planiranje, implementaciju, jačanje, upravljanje i održavanje zelenih površina unutar određenih područja (kantonalni ili gradski nivo). Institucionalno obavezujući Plan ozelenjavanja urbanih površina služi kao važan alat za efektivno planiranje urbanih zelenih površina, sa ključnim ciljevima zaštite i unaprjeđenja urbanih zelenih površina. Osim toga, cilj mu je unaprijediti izgled urbanih područja da bi se privukli dodatni resursi i unaprijedila dobrobit i stanovnika i turista. Plan obuhvata i stratešku dimenziju, jer olakšava neometanu integraciju urbanog zelenila u procedure urbanističkog planiranja, kao i komponentu usmjerenu na aktivnosti, koja definiše jasne ciljeve, rokove, dodijeljene odgovornosti, i opcije finansiranja.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Identifikovati područja namijenjena za urbano zelenilo koja strateški odgovaraju na najveće potrebe, čime se svim stanovnicima osigurava ravnopravan pristup zelenim površinama. • Osigurati integraciju principa održivog urbanog razvoja, kao što je ekološki prihvatljiva infrastruktura, kao i zaštitu biološke raznolikosti, u ovaj plan. • Uspostaviti pravni okvir koji obavezuje lokalne vlasti da se pridržavaju smjernica i strategija navedenih u planu. • Promovisati angažman i participaciju javnosti u proces planiranja kako bi se dobila podrška za inicijative formiranja zelenih površina. • Kreirati okvir za monitoring i evaluaciju koji će služiti za procjenu efekata i učinkovitosti plana u očuvanju i unaprjeđenju zelenih površina i ostvarenju njegovih ciljeva.
Upravljanje	Tim sastavljen od urbanista, pravnih eksperata, stručnjaka za okoliš i predstavnika Ministarstva komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, i općine.
Troškovi	70.000 KM
Potencijalni izvori sredstava	Grantovi Vlade za projekte urbanog razvoja, lokalne opštine, EU fondovi za regionalni razvoj, Instrument pred-pristupne pomoći (IPA), EU programi i inicijative, fondacije koje se bave održivim urbanim planiranjem i zaštitom okoliša.
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Potencijalni otpor aktera koji imaju suprotstavljene interese, i koji bi se mogli protiviti obavezujućoj regulativi koja se predlaže planom. • Nedostatak adekvatnog finansiranja i resursa.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Provesti kampanje jačanja svijesti u javnosti kojima se građani upoznaju sa značajem Plana ozelenjavanja urbanih površina i koristima koje on donosi. • Ostvariti saradnju sa organizacijama za zaštitu okoliša i grupama iz zajednice u cilju dobivanja podrške za ciljeve plana. • Redovno ažurirati i prilagođavati plan kako bi se uskladio sa prioritetima urbanog razvoja i problemima okoliša.
Stepen prioriteta vremenski horizont	Kratkoročno
Dodatne napomene	Institucionalno obavezujući Plan ozelenjavanja urbanih površina će imati ključnu ulogu u oblikovanju praksi urbanog razvoja u smislu davanja prioriteta očuvanju zelenih površina i održivom rastu. Kontinuirana saradnja lokalnih aktera i kontinuirana ažuriranja plana će biti od vitalnog značaja za osiguranje njegove efektivnosti i prilagodljivosti promjenjivim potrebama razvoja.

AKTIVNOST br. 7	Izrada Strategije ozelenjivanja školskih dvorišta
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost ima za cilj formulisati strategiju ozelenjivanja koja se fokusira na transformaciju školskih dvorišta u žive i ekološki kvalitetne prostore. Uvođenjem zelenih elemenata, površina za igru i edukativnih predmeta, ova strategija nastoji jačati svijest o okolišu, fizičkoj aktivnosti, i omogućiti zdravije okruženje za učenike pri usvajanju gradiva. Stavljajući naglasak na značaj prirode u obrazovnom okruženju, strategija će doprinijeti njegovanju osjećaja odgovornosti prema okolišu i dobrobiti učenika.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Sveobuhvatan razvoj strategije ozelenjivanja posebno prilagođene za školska dvorišta, koja uvažava njihove jedinstvene karakteristike i edukativne ciljeve. • Transformacija školskih dvorišta u stimulirajuće, održivo okruženje koje podstiče povezanost učenika sa prirodom i unaprjeđuje edukaciju o okoliša. • Integracija zelene infrastrukture, kao što je vegetacija, stabla i održivo pejzažno uređenje, u cilju poboljšanja kvaliteta zraka i kreiranja atmosfere koja pogoduje učenju. • Inkorporacija dobro projektovanih površina za igru i opreme koja je pogodna za grupe različite starosti, čime se jača društvena interakcija i aktivna igra. • Implementacija edukativnih elemenata u školskim dvorištima kojima se jača svijest o okolišu, poštovanje biološke raznolikosti, i održive prakse.
Upravljanje	Grad Sarajevo - odjel za urbanističko planiranje, Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo , Ministarstvo obrazovanja Kantona Sarajeva, općine.
Troškovi	30.000 KM
Potencijalni izvori sredstava	Vlada Kantona Sarajevo, Fond za zaštitu okoliša FBiH, EU fondovi za regionalni razvoj, Instrument pred-pristupne pomoći (IPA), EU programi i inicijative, fondacije koje se bave održivim urbanim planiranjem i zaštitom okoliša.
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Otpor ili ograničena podrška uprava škola ili drugih aktera. • Nedovoljna finansijska sredstva i resursi koji ograničavaju obim i kvalitet transformacije školskih dvorišta. • Izazovi koordinacije različitih odjela vlade i obrazovnih institucija u procesu implementacije.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Široka distribucija strategije ozelenjivanja školskim upravama, edukatorima, roditeljima, i lokalnim zajednicama sa ciljem jačanja njihovog angažmana i podrške. • Vođenje kolaborativnog procesa projektovanja koji će uključiti učenike i nastavnike, osigurati usklađenost sa potrebama i željama vezano za transformaciju školskih dvorišta. • Organizacija programa i radionica namijenjenih jačanju kapaciteta radi obuke i podrške zaposlenima u školi i projektantima o održivim principima projektovanja i praksama održavanja.
Stepen prioriteta / vremenski horizont	Dugoročno
Dodatne napomene	-

3.2.1.2. Regulatorne reforme

AKTIVNOST br. 3	Izrada dokumenata sažetaka politike (eng. <i>Policy Briefs</i>) koji preporučuju izmjene procedura i alata korištenih u proceduri planiranja u cilju bolje zaštite i unaprjeđenja zelenih površina
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost podrazumijeva izradu Policy brief dokumenata čiji je cilj davanje preporuka za izmjene procedura planiranja i alata kojima se unaprjeđuje zaštita i poboljšanje zelenih površina na kantonalnom nivou. Ta mišljenja će dati važan uvid i sugestije za optimizaciju procesa planiranja u cilju davanja prioriteta zaštiti i razvoju zelenih površina. Cilj je kreirati održiviji i okolišno savjestan pristup urbanom planiranju.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Ocijeniti postojeće procedure i alate koji se koriste u planiranju u svrhu zaštite zelenih površina. • Preporučiti korekcije i poboljšanja tih procedura i alata kako bi bolje štitili i unaprjeđivali zelene površine. • Promovisati integraciju principa održivog urbanog planiranja u procedure planiranja. • Omogućiti formulaciju inoviranih smjernica za planiranje koje naglašavaju očuvanje zelenih površina.
Upravljanje	Tim sastavljen od pravnih eksperata, urbanista, stručnjaka za okoliš, i predstavnika Ministarstva komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, ZPRKS, Kantonalnog javnog komunalnog preduzeća "Park d.o.o." Sarajevo, i općina.
Troškovi	20.000 KM
Potencijalni izvori sredstava	Vlada Kantona Sarajevo, EU programi i inicijative, fondacije posvećene održivom urbanom planiranju i zaštiti okoliša.
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Otpor aktera koji imaju suprotstavljene interese, a koji bi mogli osporiti predložene zakonske izmjene. • Nedovoljno finansiranje i resursi, što će uticati na dubinu i obim istraživanja i razrade stručnih mišljenja. • Izazovi vezani za efikasnu komunikaciju i distribuciju preporuka iz stručnih mišljenja ključnim donosiocima odluka.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Kampanje podizanja svijesti kojima se građanima predočava značaj zaštite zelenih površina i zakonskih izmjena u pripremi. • Ostvarivanje saradnje sa organizacijama za zaštitu okoliša i grupama iz zajednice u cilju dobivanja podrške za preporuke iz Policy brief dokumenata. • Redovno ažuriranje i angažman sa relevantnim vlastima kako bi Policy brief dokumenti bili u skladu sa aktuelnim razvojnim prioritetima.
Stepen prioriteta / vremenski horizont	Kratkoročno
Dodatne napomene	Snažna saradnja lokalnih aktera i kontinuiran monitoring i periodična ažuriranja pravnog okvira će biti od kritičnog značaja za osiguranje njegove efektivnosti i prilagodbe za nove potrebe razvoja.

AKTIVNOST br. 4	Inoviranje ključnih zakona u cilju bolje zaštite i unaprjeđenja zelenih površina
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost obuhvata cjelovito ažuriranje pravnog okvira kako bi se predvidjela bolja zaštita i unaprjeđenje zelenih površina u Kantonu Sarajevo. Izmjenom postojećih zakona i usvajanjem novih zakona/propisa postići će se prilagođavanje pravnog okvira promjenjivim izazovima urbanog razvoja, uz istovremeno davanje prioriteta zaštiti i unaprjeđenju zelenih površina. Ova aktivnost ima za cilj izraditi kvalitetne pravne temelje za zaštitu urbanih zelenih površina.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Ocijeniti postojeći zakonski okvir koji se odnosi na zaštitu zelenih površina i utvrditi njegove snage, slabosti, i nedostatke. • Predložiti izmjene i dopune pravnog okvira u cilju jačanja zaštite i unaprjeđenja zelenih površina. • Zagovarati integraciju načela održivog urbanog planiranja u izmijenjeni pravni okvir. • Pripremiti osnove za izradu i implementaciju podzakonskih akata na kantonalnom nivou u svrhu pojednostavljenja procesa klasifikacije urbanih zelenih površina.
Upravljanje	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo, Kantonalna uprava za inspekcijske poslove (Inspektorat urbanističko-građevinske, stambene i ekološke inspekcije), lokalne općine, strukovna udruženja, i eksperti.
Troškovi	N/A
Potencijalni izvori sredstava	N/A
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Mogući otpor aktera koji imaju suprotstavljene interese, i koji bi mogli osporiti predložene zakonske izmjene. • Nedovoljno finansiranje i resursi. • Izazovi vezani za efikasnu komunikaciju saključnim donosiocima odluka.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Provesti kampanje podizanja svijesti kojima se građanima predočava značaj zaštite zelenih površina i zakonskih izmjena u pripremi. • Ostvariti saradnju sa organizacijama za zaštitu okoliša i grupama iz zajednice u cilju dobivanja podrške. • Redovno ažuriranje i angažman sa relevantnim vlastima kako bi se postiglo da je pravni okvir u skladu sa aktuelnim razvojnim prioritetima.
Stepen prioriteta / vremenski horizont	Kratkoročno
Dodatne napomene	-

3.2.1.3. Institucionalno jačanje / razvoj kapaciteta

AKTIVNOST br. 1	Izrada Zelenog katastra
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost podrazumijeva izradu Zelenog katastra, to jeste cjelovite baze podataka odnosno registra zelenih površina u Gradu Sarajevu. Zeleni katastar će služiti kao vrijedan alat za efektivno upravljanje i zaštitu zelenih površina. Ova inicijativa ima za cilj kreirati sistematski i ažuran inventar zelenih površina, što će omogućiti bolje planiranje, monitoring i donošenje odluka o zaštiti i unaprjeđenju tih površina.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostaviti centralizovanu bazu podataka zelenih površina, koja će uključivati informacije o lokaciji, veličini, tipu, ekološkoj vrijednosti, i vlasništvu. • Vršiti monitoring vrsta drveća, njihovog stanja, i porijekla vrste. • Implementirati standardizovani sistem prikupljanja i upravljanja podacima radi osiguranja tačnosti i dostupnosti informacija o zelenim površinama. • Omogućiti lokalnim vlastima, urbanistima i okolišnim agencijama da odluke donose na osnovu kvalitetnih informacija dobivenih lakim pristupom podacima iz Zelenog katastra. • Omogućiti prioritizaciju zaštite zelenih površina i razvojnih inicijativa na osnovu tačnih informacija.
Upravljanje	Tim koji čine eksperti za GIS (Geografski informacioni sistem), stručnjaci za okoliš, urbanisti, i relevantne vladine agencije (Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo, i lokalne općine) će saradivati na izradi Zelenog katastra. Koordinacija sa lokalnim općinama, sektorima za korištenje zemljišta i upravljanje okolišem, što je od krucijalnog značaja za uspješnu implementaciju ove aktivnosti. Saradnja sa fakultetima prirodnih i tehničkih nauka Univerziteta u Sarajevu i NVO sektorom.
Troškovi	1.500.000 KM
Potencijalni sredstava izvori	Vlada Kantona Sarajevo, lokalne opštine, Fond za zaštitu okoliša FBiH, EU programi i inicijative, i međunarodni izvori koji se fokusiraju na zaštitu okoliša i prilagodbu na klimatske promjene.
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Izazovi vezani za prikupljanje i čuvanje podataka, uključujući potencijalna neslaganja i netačnosti postojećih izvora podataka. • Nedostatak adekvatnog finansiranja i resursa. • Izazovi uspostave efektivne komunikacije kojom se postiže dostupnost podataka i njihovo korištenje od strane relevantnih aktera.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Provesti kampanje podizanja svijesti u javnosti u svrhu edukacije građana o važnosti Zelenog katastra i njegovoj ulozi u zaštiti zelenih površina. • Ostvariti saradnju sa organizacijama za zaštitu okoliša i lokalnim zajednicama radi osiguranja tačnosti podataka i jačanja njihovog uključivanja u inicijative razvoja zelenih površina. • Redovno ažurirati i voditi Zeleni katastar na način koji odražava promjene zelenih površina i promjenjive prioritete urbanog razvoja.
Stepen prioriteta vremenski horizont	Kratkoročno
Dotadne napomene	Zeleni katastar će biti dobro pomoćno sredstvo u procesu urbanističkog planiranja i upravljanju okolišem. Kontinuirana saradnja lokalnih aktera i kontinuirana ažuriranja plana će biti od vitalnog značaja za osiguranje njegove efektivnosti i prilagodljivosti aktuelnim potrebama razvoja.

AKTIVNOST br. 2	Podići svijest o potrebi za poboljšanjem pravnog okvira koji reguliše zelene površine
Opis / obrazloženje	Podići svijest među vladinim službenicima, urbanistima, i akterima o značaju poboljšano pravnog okvira za upravljanje zelenim površinama, uključujući integralni pristup, očuvanje prirodnih površina i ekosistemskih usluga, kao i standardizovanih definicija i pojednostavljenih propisa za zelene površine putem organizacije radionica, programa edukacije, i distribucijom materijala namijenjenih podizanju svijesti u cilju osiguranja dosljednog razumijevanja i implementacije.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Podizanje svijesti u javnosti o potrebi poboljšanja pravnog okvira koji reguliše urbane zelene površine. • Angažman aktera na različitim nivoima u prenošenju poruke o potrebi za unaprjeđenjem pravnog okvira koji se odnosi na zelene površine unutar urbanog pejzaža. • Zagovaranje potrebnih zakonskih promjena koje promovišu održivo upravljanje i zaštitu zelenih površina. • Saradnja među vladinim tijelima, zajednicama i organizacijama za zaštitu okoliša / strukovnim organizacijama na kolektivnom adresiranju nedostataka pravnog okvira i njegovog potencijalnog unaprjeđenja. • Isticanje ekološke i okolišne koristi od zelenih površina i na koji način kvalitetan pravni okvir može zaštititi te koristi. • Edukacija javnosti i aktera o ekosistemskim uslugama koje pružaju zelene površine i o ulozi izmijenjenog pravnog okvira u njihovom očuvanju.
Upravljanje	Organizacije za zaštitu okoliša / strukovne organizacije, akademska zajednica, eksperti
Troškovi	50.000 KM
Potencijalni izvori sredstava	Fond za zaštitu okoliša FBiH, međunarodne finansijske organizacije
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Otpor odnosno nedostatak podrške vladinih službenika ili aktera. • Ograničeni resursi za provođenje aktivnosti podizanja svijesti.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Ostvariti saradnju sa relevantnim institucijama i organizacijama radi organizacije radionica i programa obuke. • Izraditi i podijeliti informativne materijale u svrhu širenja znanja o značaju unaprijeđenog pravnog okvira.
Stepen prioriteta / vremenski horizont	Kratkoročno
Dodatne napomene	-

AKTIVNOST br. 8	Uspostava i angažman koordinacionog odbora sa više aktera za upravljanje zelenim površinama
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost podrazumijeva formiranje i omogućavanje rada koordinacionog odbora koji okuplja više aktera, i čiji je zadatak jačanje saradnje i razmjene znanja među relevantnim akterima koji su uključeni u upravljanje zelenim površinama u Kantonu Sarajevo. Odbor će služiti kao platforma za diskusije, razmjenu najboljih praksi i izradu smjernica, webinarima i radionica za unaprjeđenje održivog upravljanja urbanim zelenim površinama.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljanje koordinacionog odbora koji okuplja više aktera, a kojeg čine predstavnici lokalnih vladinih agencija, organizacija za zaštitu okoliša, urbanista, grupa iz zajednice i drugih relevantnih aktera. • Omogućavanje saradnje i razmjene informacija među članovima odbora radi izrade najboljih praksi upravljanja zelenim površinama. • Organizacija webinarima i radionica za širenje znanja i ekspertize vezano za upravljanje zelenim površinama. • Izrada smjernica za efektivno i održivo upravljanje urbanim zelenim površinama.
Upravljanje	Eksperti i saradnici iz različitih relevantnih institucija (na kantonalnom, gradskom i općinskom nivou), predstavnici akademske zajednice, nevladin sektor / strukovne organizacije.
Troškovi	15.000 KM godišnje
Potencijalni izvori sredstava	Vlada Kantona Sarajevo
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Izazovi vezani za koordinaciju i angažman različitih aktera čiji se interesi potencijalno mogu razlikovati. • Osiguranje finansiranja rada odbora i osiguranje njegove održivosti u vremenu.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Provoditi kampanje informisanja i podizanja svijesti kako bi se potaknula participacija i angažman zainteresovanih strana. Saradivati sa relevantnim organizacijama da omoguće resurse i ekspertizu za webinarima i radionice. • Uspostaviti jasan okvir komunikacije i saradnje unutar odbora u cilju adresiranja potencijalnih konflikata odnosno neslaganja.
Stepen prioriteta / vremenski horizont	Dugoročno
Dodatne napomene	Koordinacioni odbor koji okuplja više aktera će imati kritičnu ulogu u omogućavanju saradnje i razmjene znanja među ključnim akterima u upravljanju zelenim površinama. Kontinuirani angažman i participacija će biti od ključnog značaja za osiguranje uspjeha i dugovječnosti inicijativa i aktivnosti odbora.

3.2.1. Faza projektovanja

3.2.1.1. Studije

AKTIVNOST br. 9	Izrada institucionalno obavezujuće strategije za razvoj modela projekata zelenih površina (oprema, sađenje, održavanje, itd.)
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost se fokusira na detaljnu razradu institucionalno obavezujuće strategije koja je posebno kreirana da odgovori na specifične zahtjeve vezane za razvoj, opremanje, sađenje i održavanje modela projekata zelenih površina u Kantonu Sarajevo. Primarni cilj ove strategije je da sistematski identifikuje, analizira i prioritizira ključna područja kojima je potrebno posvetiti pažnju, čime se olakšava cjelovito planiranje i prilagođena rješenja opreme, izbora specifičnih biljaka, i uspostava održivih praksi održavanja. Ovakav pristup ima za cilj transformisati odabrane zelene površine u vitalne, okolišno prihvatljive i održive fokus tačke u okviru urbanog pejzaža. Pokretanje ove institucionalno obavezujuće strategije podvlači nepokolebljivo opredjeljenje Kantona za proaktivno unaprjeđenje urbanih zelenih površina. Primarni fokus je na povećanju njihove estetske privlačnosti, jačanja otpornosti na faktore iz okoliša, i optimizacije funkcionalnosti. Ova inicijativa nastoji redefinisati ova područja kao integralne komponente urbanog života, koje su ne samo vizualno privlačne nego i održive, napredni centri koji doprinose okolišnoj dobrobiti, dok istovremeno zadovoljavaju različite potrebe lokalne zajednice.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Identifikovati ključne zelene površine u Kantonu Sarajevo koje treba detaljno razraditi. • Analizirati i prioritizirati potrebe u smislu opreme, sađenja i održavanja za te odabrane zelene površine. • Kreirati cjelovitu strategiju koja će predvidjeti specifikaciju opreme, izbor vegetacije i održive prakse održavanja. • Unaprijediti estetsku privlačnost zelenih površina uz istovremeno održavanje njihove okolišne otpornosti. • Optimizirati zelene površine da služe kao održivi i napredni urbani centri. • Angažovati i osigurati koristi lokalnoj zajednici unaprjeđenjem urbanih zelenih površina.
Upravljanje	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša, lokalne općine, Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, NVO koje se bave zaštitom okoliša, organizacije iz zajednice, akademske institucije - fakulteti.
Troškovi	50.000 KM
Potencijalni izvori sredstava	Vlada Kantona Sarajevo, lokalne općine, privatni investitori, nevladine organizacije
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna sredstva i resursi koji podržavaju implementaciju cjelovite strategije. • Potencijalno protivljenje ili otpor aktera koji imaju suprotstavljene interese. • Izazovi održavanja efektivne saradnje različitih aktera. • Problemi osiguranja podrške javnosti i zajednice za predložene strategije. • Promjenjivi uslovi okoliša i klime koji utiču na održavanje i održivost zelenih površina.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Saradnja aktera: Saradnja sa organizacijama za zaštitu okoliša, lokalnim zajednicama i drugim akterima radi dobivanja podrške za ciljeve navedene u strategiji. • Redovno ažuriranje i prilagođavanje: Kontinuirano praćenje napretka realizacije strategije i njeno prilagođavanje potrebama u cilju usklađivanja sa promjenjivim prioritetima urbanog razvoja i problemima okoliša.
Stepen prioriteta vremenski horizont	Srednjeročno
Dodatne napomene	Uspješna izrada i implementacija ove strategije oslanja se na aktivan angažman i posvećenost svih relevantnih aktera, kao i čvrst angažman i podršku javnosti.

AKTIVNOST br. 10	Razrada planova sadnje na nivou općine
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost podrazumijeva izradu sveobuhvatnih planova sadnje na nivou općina, kreiranih da služe kao vodič za strateško pozicioniranje i upravljanje vegetacijom u urbanim područjima. Ovi planovi predviđaju konkretna područja za sadenje stabala, pejzažno uređenje i infrastrukturne projekte, sa fokusom na unaprjeđenje estetske i ekološke vrijednosti ovih površina uz istovremeno podsticanje održivog urbanog razvoja.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Kreirati detaljne planove sadnje koji definišu lokacije, izbor vrsta, napredne metode sadnje, i moderne zahtjeve održavanja za urbanu vegetaciju, sa snažnim fokusom na klimatsku otpornost. • Unaprijediti urbano zelenilo sa ciljem poboljšanja kvaliteta zraka, omogućavanja hlada, smanjenja efekata urbanog toplotnog otoka, i povećanja biološke raznolikosti čime će se ublažiti efekti klimatskih promjena. • Promovisati uključivanje zajednice u proces sadnje i njegovanja stabala, uz naglašavanje modernih praksi i praksi koje promovišu otpornost na klimatske promjene. • Uskladiti planove sadnje sa generalnim ciljevima urbanog razvoja i inicijativama očuvanja zelenih površina, uz integraciju mjera prilagodbe na klimatske promjene u sve aspekte.
Upravljanje	Lokalne općine, NVO koje se bave zaštitom okoliša, mjesne zajednice, akademske institucije.
Troškovi	30.000 BAM po općini
Potencijalni izvori sredstava	Lokalne općine, Fond za zaštitu okoliša FBiH, Vlada Kantona Sarajevo
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Izazovi vezani za osiguranje dovoljnih sredstava za sadnju drveća i rad na njihovom održavanju • Potencijalni problemi vezani za izbor vrsta i kompatibilnost sa lokalnim okolišnim uslovima • Nedovoljan angažman zajednice zbog nedovoljno komunikacije i edukacije.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Provesti kampanje podizanja svijesti javnosti u cilju poticanja uključivanja zajednice i podrške inicijativama sadnje. • Sarađivati sa lokalnim školama i organizacijama iz zajednice na promociji edukacije o okolišu i sadnje drveća. • Uspostaviti sistem kontinuiranog monitoringa i održavanja posađene vegetacije radi osiguranja dugoročnog uspjeha.
Stepen prioriteta vremenski horizont	/ Kratkoročno
Dodatne napomene	Redovno ažuriranje i prilagođavanje planova promjenama prioriteta i uslovima okoliša bit će od kritičnog značaja za dugoročni uspjeh.

AKTIVNOST br. 11	Izrada detaljnog koncepta projekta za pilot urbane zelene površine
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost ima za cilj izraditi sveobuhvatan projektni plan za pilot urbane zelene površine. Potreba za ovom aktivnošću je potekla od utvrđenih nedostataka sadašnjeg procesa planiranja zelenih površina, kao što je nedostatak svestranog dizajna zelenih površina koji može zadovoljiti različite namjene, npr. upravljanje padavinama, poboljšanje lokalne klime, i unaprjeđenje biološke raznolikosti. Još jedan problem je nedovoljna integracija takvog projekta u postojeće urbano okruženje. Da bi se prevladali ovi nedostaci, ova aktivnost se fokusira na izradu detaljnih projektnih konceptata za pilot urbane zelene površine. Taj koncept bi obuhvatio pejzažno uređenje, infrastrukturu, pomagala za rekreaciju, i ekološke elemente, koji su svi dizajnirani da učine prostor atraktivnim, multifunkcionalnim i održivim. Osim toga, pilot prostori bi služili kao model za buduće projekte zelenih površina.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Kreirati detaljni projektni koncept koji maksimalno povećava estetsku i ekološku vrijednost pilot zelenih površina. • Ugraditi načela održivog projektovanja, kao što je iskorištavanje padavinske vode, sadnju autohtonih vrsta, i energetske efikasno osvjetljenje. • Osigurati sredstva za rekreaciju i pogodnosti koje ispunjavaju raznolike potrebe i želje zajednice. • Osigurati da su pilot zelene površine u skladu sa širim ciljevima upravljanja urbanim zelenim površinama.
Upravljanje	Grad Sarajevo, Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo, lokalne općine, Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo.
Troškovi	50.000 BAM po pilot površini
Potencijalni izvori sredstava	Lokalne općine, Fond za zaštitu okoliša FBiH, EU programi i inicijative, i međunarodni izvori koji se fokusiraju na zaštitu okoliša i prilagodbu na klimatske promjene, privatni sponzori/investitori.
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Izazovi vezani za osiguranje dovoljnih sredstava finansiranja. • Raznoliki interesi i želje zajednica u odnosu na projekat.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Angažovati se u javnim raspravama i radionicama u cilju prikupljanja komentara zajednice i povratnih komentara o konceptu projekta. • Izraditi plan održavanja i osigurati sredstva za tekuće održavanje i upravljanje pilot zelenim površinama. • Pratiti rezultate pilot zelenih površina i po potrebi izvršiti prilagodbe projekta na osnovu povratnih informacija dobivenih od korisnika i na osnovu aktuelnih prioriteta urbanog razvoja.
Stepen prioriteta vremenski horizont	/ Srednjeročno
Dodatne napomene	-

AKTIVNOST br. 12	Izrada detaljnog projektnog koncepta za obale rijeke (kao dio plavog koridora)
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost podrazumijeva izradu detaljnog projektnog koncepta za obale rijeke u Kantonu Sarajevo, u okviru šire inicijative plavih koridora. Detaljni projekat će obuhvatiti elemente kao što je stabilizacija riječnih obala, upravljanje poplavama, pogodnosti za rekreaciju, i ekološku obnovu kojom se stvara okolišno otporan i dostupan prostor na obali rijeke.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Izraditi detaljan projektni koncept koji unaprjeđuje ekološku vrijednost i otpornost riječnih obala. • Ugraditi održive tehnike stabilizacije riječnih obala i strategije upravljanja poplavama. • Omogućiti pomagala i pogodnosti za rekreaciju koja ohrabruju korištenje od strane građana i uživanje u obali rijeke. • Osigurati da je projekat riječnih obala u skladu sa generalnim ciljevima plavog koridora.
Upravljanje	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo, lokalne općin, Sektor za poljoprivredu, vodoprivredu, veterinarstvo i šumarstvo Ministarstva privrede Kantona Sarajevo, Agencija za sliv rijeke Save.
Troškovi	80.000 KM
Potencijalni izvori sredstava	Vlada Kantona Sarajevo, Fond za zaštitu okoliša FBiH, EU programi i inicijative, i međunarodni izvori koji se fokusiraju na zaštitu okoliša u kontekstu vodenih površina i prilagodbu na klimatske promjene, privatni sponzori/investitori
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Izazovi vezani za osiguranje dovoljnih sredstava finansiranja. • Izazovi balansiranja ekološke obnove sa korištenjem u rekreacione svrhe i upravljanje poplavama.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Provesti javne rasprave i radionice u cilju prikupljanja komentara zajednice i povratnih komentara o konceptu projekta riječne obale. • Izraditi plan održavanja i upravljanja obalama rijeka, uključujući strategije upravljanja poplavama i prakse ekološke obnove. • Sarađivati sa lokalnim organizacijama za zaštitu okoliša radi osiguranja dugoročnog zdravlja i održivosti ekosistema obale rijeke.
Stepen prioriteta / vremenski horizont	Kratkoročno
Dodatne napomene	-

AKTIVNOST br. 13	Izrada detaljnog projektnog koncepta za multifunkcionalnu ulicu (kao dio zelenog koridora)
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost podrazumijeva izradu detaljnog projektnog koncepta za multifunkcionalne ulice u Kantonu Sarajevo, u okviru šire inicijative zelenih koridora. Detaljni projekat će obuhvatiti elemente kao što je infrastruktura koja je pogodna za pješake, zelenilo, održive opcije transporta, i prostore za okupljanje zajednice, sa ciljem stvaranja žive i ekološki prihvatljive ulice gdje se prioritet daje i mobilnosti i kvalitetu okoliša.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Izraditi detaljan projektni koncept koji promoviše održive opcije transporta, kao što su pješčenje i voženje bicikla, uz istovremeno unaprjeđenje ekološke i estetske vrijednosti ulice. • Inkorporirati elemente zelene infrastrukture, kao što su trotoari sa nizom stabala i urbani kišni vrtovi radi unaprjeđenja kvaliteta zraka i ublažavanja efekta formiranja urbanih toplinskih otoka. • Predvidjeti prostore za interakciju zajednice, javnu umjetnost, i rekreaciju. • Osigurati da je projekat multifunkcionalne ulice u skladu sa generalnim ciljevima zelenog koridora.
Upravljanje	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo; Ministarstvo saobraćaja Kantona Sarajevo, Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, akademska zajednica, lokalne NVO i mjesne zajednice.
Troškovi	80.000 KM
Potencijalni izvori sredstava	Vlada Kantona Sarajevo, lokalne općine, Fond za zaštitu okoliša FBiH, EU programi i inicijative, i međunarodni izvori koji se fokusiraju na zaštitu okoliša i prilagodbu na klimatske promjene.
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Izazovi vezani za osiguranje dovoljnih sredstava finansiranja. • Izazovi balansiranja funkcionalnosti transporta sa zelenom infrastrukturom i zajedničkim prostorima. • Izazovi osiguranja tekućeg održavanja i angažmana zajednice.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Provesti javne rasprave i radionice u cilju prikupljanja komentara zajednice i povratnih komentara o konceptu projekta ulice. • Izraditi plan održavanja i osigurati sredstva za tekuće održavanje i upravljanje elementima zelene infrastrukture. • Sarađivati sa grupama iz lokalne zajednice na organizaciji događaja i aktivnosti koji aktiviraju multifunkcionalnu ulicu i njeguju osjećaj vlasništva među stanovnicima.
Stepen prioriteta / vremenski horizont	Srednjeročno
Dodatne napomene	-

3.2.2. Faza implementacije / operacionalizacije

3.2.2.1. Studije

AKTIVNOST br. 14	Katalog pogodnih biljnih vrsta za održivu sadnju u urbanim uslovima u odgovor na klimatske promjene
Opis / obrazloženje	<p>Kanton Sarajevo ne propisuje nikakve kriterije u pogledu vrsta drveća koje je pogodno za lokalnu klimu, kako danas tako i u budućim klimatskim scenarijima. Povećanje napora na sadnji, posebno kad se radi o uličnom zelenilu, u situaciji nepostojanja kataloga pogodnih vrsta drveća, može dovesti do neodrživih investicija u biljke koje nisu prilagođene okolišnim uslovima i povećanom stresu koji donosi urbano ograničenje (ograničena raspoloživost tla, zagađenje, zagrijavanje, itd.). Analiza više kriterija može identifikovati pogodne vrste drveća, čime se garantuje održivo sađenje. Kriteriji koji se uzimaju u obzir su, na primjer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klimatski kriteriji: tolerancija na toplotu, suše, kasne mrazove; otpornost na hladnoću • Otpornost biljaka: osjetljivost na nametnike, osjetljivost na plamenjaču itd. • Biološki kriteriji: značaj za biološku raznolikost, bio-geografska i filogenetska blizina, potencijal invazivnosti • Ostali rizici: npr. alergije.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Osigurati održive investicije u sadnju drveća biranjem vrsta na osnovu analize više kriterija koja uzima u obzir prilagodljivost na klimatske promjene i faktore stresa koji uzrokuje urbano okruženje. • Unaprijediti otpornost urbanog okoliša forsiranjem korištenja biljnih vrsta koje su dobro prilagođene lokalnoj klimi, uslovima okoliša, i scenarijima budućih klimatskih promjena.
Upravljanje	Akademsko zajednica, lokalne NVO, „Park d.o.o.“ Sarajevo, u bliskoj saradnji sa drugim javnim komunalnim preduzećima nadležnim za rasadnike, sadnju i održavanje, kao što su „Lokom“ i JKP „Sarajevo šume“ d.o.o. Sarajevo.
Troškovi	40.000 KM
Potencijalni izvori sredstava	Vlada Kantona Sarajevo, Grad Sarajevo, Fond za zaštitu okoliša FBiH, i međunarodni izvori koji se fokusiraju na zaštitu okoliša i prilagodbu na klimatske promjene.
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Studija se može suočiti sa izazovima vezanim za prikupljanje podataka i koordinaciju raznih aktera. • Ograničena dostupnost stručnosti ako nema dovoljno kvalifikovanih stručnjaka ili je ograničena dostupnost relevantnih podataka.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Proširiti i reorganizovati lokalne (javne) rasadnike da uzgajaju odabrane prilagođene vrste drveća. • Komunicirati rezultate studije relevantnim akterima, navodeći specifične uslove sadnje preduzeću „Park d.o.o.“ Sarajevo. • Izraditi katalog prilagođenih vrsta kao obavezni referentni materijal za regulacione planove i urbanističke projekte, eventualno uz zakonsko usvajanje.
Stepen prioriteta / vremenski horizont	Srednjeročno
Dotadne napomene	Uzeti u obzir lokalni kulturni i historijski kontekst kod odabira biljnih vrsta kako bi se postiglo da Katalog promoviše osjećaj mjesta i kulturnog identiteta.

AKTIVNOST br. 15	Smjernice za odabir urbane vegetacije
Opis / obrazloženje	Izrada smjernica sa jasnim kriterijima odabira pogodnih biljnih vrsta je neophodna kako bi se osiguralo da naponi sadnje u Kantonu Sarajevo budu usklađeni sa zaključcima provedene studije. Osim cjelovitog razumijevanja prilagođenih biljnih vrsta i njihovih osobina, od ključnog je značaja dati konkretne smjernice kojima će se rukovoditi u procesu odabira vegetacije u različitim kontekstima, kao što su urbani parkovi, stambena područja, i komercijalni objekti. Ove smjernice će doprinijeti održivom i efektivnom izboru vegetacije, promovisati dugoročno zdravlje i otpornost urbanih zelenih površina.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Izraditi smjernice koje utvrđuju dosljedne kriterije i standarde za izbor biljnih vrsta u različitim urbanim kontekstima u Kantonu Sarajevo. • Postignuti maksimum u pružanju ekosistemskih usluga, kao što je pročišćavanje zraka, smanjenje buke, regulacija temperature i unaprjeđenje biološke raznolikosti adekvatnim izborom vegetacije. • Integrisati smjernice koje se odnose na raznolikost lišća, boje i teksture u cilju poboljšanja estetske i generalno vizualne privlačnosti zelenih površina.
Upravljanje	Akadska zajednica, eksperti, lokalne NVO, "Park d.o.o." Sarajevo i druge kompanije koje se bave podizanjem i održavanjem urbanog zelenila.
Troškovi	40.000 KM
Potencijalni izvori sredstava	Vlada Kantona Sarajevo, Grad Sarajevo, Fond za zaštitu okoliša FBiH, i međunarodni izvori koji se fokusiraju na zaštitu okoliša i prilagodbu na klimatske promjene.
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Otpor promjenama, posebno ako iziskuju promjenu konvencionalnih pristupa ili uključuju dodatne troškove. • Ograničena dostupnost potrebnih vrsta na lokalnom tržištu. • Ograničena dostupnost ekspertize i znanja o najnovijim istraživanjima i spoznajama. • Nedovoljno resursa odnosno kapaciteta koji predstavljaju izazov u implementaciji.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Distribucija i obuka: Izraditi sveobuhvatan plan komunikacije i obuke kojim se osigurava da su akteri upoznati sa smjernicama i da znaju kako ih praktično koristiti. • Pilot projekti: Inicirati pilot projekte koji će pokazati praktičnu primjenu smjernica u različitim urbanim situacijama, dajući stvarne primjere i jačajući povjerenje među praktičarima. • Saradnja sa rasadnicima: Njegovati saradnju sa lokalnim rasadnicima u cilju osiguranja ponude preporučenih biljnih vrsta i povećanja njihovog uzgoja radi zadovoljavanja potražnje koja će se pojaviti zbog primjene smjernica. • Revizija i izmjene: Uspostaviti mehanizam redovne revizije i ažuriranja smjernica koji će osigurati inkorporaciju novih zaključaka i lekcija stečenih na osnovu iskustava u primjeni.
Stepen prioriteta vremenski horizont	Dugoročno
Dotadne napomene	<ul style="list-style-type: none"> • Smjernice trebaju biti u skladu sa postojećim propisima koji se odnose na urbano planiranje, zaštitu okoliša i pejzažno uređenje. • Saradnja sa akademskim institucijama može osigurati naučnu ekspertizu, podršku u istraživanjima, i doprinijeti stalnom povećanju znanja na polju urbanog zelenila. • Redovna komunikacija i rad sa akterima, uključujući lokalne zajednice, može dovesti do jačanja osjećaja vlasništva i podrške za smjernice, čime se povećava njihov dugoročni efekat. • Smjernice se trebaju formulisati tako da budu lako dostupne i lake za korištenje, da daju praktične preporuke i primjere kojima će se olakšati njihova primjena od strane različitih profesionalaca i aktera uključenih u projekte urbanog ozelenjivanja.

AKTIVNOST br. 16	Izrada smjernica za tehnike sadnje drveća sa fokusom na urbane izazove
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost podrazumijeva izradu sveobuhvatnih smjernica za tehnike sadnje drveća, posebno prilagođenih da odgovore na jedinstvene izazove koji postoje u urbanim područjima u Kantonu Sarajevo. Ove smjernice će dati praktične preporuke i najbolje prakse u izboru odgovarajućeg načina sadnje sa ciljem osiguranja uspješnog rasta i dugovječnosti urbanog drveća i druge vegetacije.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Formulirati detaljne smjernice koje odgovaraju na specifične izazove sadnje vegetacije u urbanom okruženju, kao što je ograničen prostor, kvalitet tla, zagađenje, konflikti sa infrastrukturom. • Dati savjete o pravilnim tehnikama sadnje, uključujući pripremu mjesta sadnje, dubinu sadnje i malčiranje, radi postizanja najboljeg zdravlja i rasta drveća. • Ugraditi instrukcije za održavanje u smjernice, dajući prioritet trajnom zdravlju i vitalnosti urbanog drveća i vegetacije.
Upravljanje	Akadska zajednica, eksperti, lokalne NVO, "Park d.o.o." Sarajevo i druge kompanije koje se bave podizanjem i održavanjem urbanog zelenila.
Troškovi	25.000 KM
Potencijalni izvori sredstava	Vlada Kantona Sarajevo, Grad Sarajevo, Fond za zaštitu okoliša FBiH, i međunarodni izvori koji se fokusiraju na zaštitu okoliša i prilagodbu na klimatske promjene.
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Izazovi postizanja širokog usvajanja i implementacije smjernica od strane relevantnih aktera.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Provesti specijalizirane obuke i radionice kreirane da educiraju predstavnike preduzeća "Park d.o.o." Sarajevo i slična preduzeća za održavanje koja se bave istom djelatnošću. • Uspostaviti sistem redovnih procjena i izvještavanja o zdravlju i rastu urbanih stabala na osnovu smjernica.
Stepen prioriteta vremenski horizont	Kratkoročno
Dodatne napomene	-

AKTIVNOST br. 22	Izrada smjernica za tehnike održavanja koje pogoduju biološkoj raznolikosti
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost se fokusira na izradu sveobuhvatnih smjernica za tehnike održavanja koje prednost daju očuvanju biološke raznolikosti u urbanim područjima. Ove smjernice će predvidjeti praktične preporuke i najbolje prakse upravljanja zelenim površinama na način koji pogoduje lokalnoj flori i fauni, unaprjeđuje ekosistemske usluge, i doprinosi očuvanju urbane biološke raznolikosti.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Izraditi detaljne smjernice o praksama održavanja koje svode na minimum štetu divljim životinjama, promovisu autohtone biljne vrste, i pogoduju formiranju staništa. • Dati preporuke za smanjenje korištenja štetnih hemikalija, kao što su pesticidi i herbicidi, u upravljanju zelenim prostorima. • Ohrabriti prakse kao što je selektivno obrezivanje i košenje radi održanja i unaprjeđenja biološke raznolikosti. • Promovisati edukaciju i svijest među radnicima na održavanju i zajednici u pogledu tehnika koje pogoduju biološkoj raznolikosti.
Upravljanje	Stručnjaci (ekolozi, kozervacionisti, urbanisti), akademska zajednica, lokalne NVO, "Park d.o.o." Sarajevo, i druge kompanije koje se bave podizanjem i održavanjem urbanog zelenila.
Troškovi	30.000 KM
Potencijalni izvori sredstava	Vlada Kantona Sarajevo, Grad Sarajevo, Fond za zaštitu okoliša FBiH, i međunarodni izvori koji se fokusiraju na zaštitu okoliša i prilagodbu na klimatske promjene.
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Izazovi postizanja širokog usvajanja i implementacije smjernica od strane radnika na održavanju zelenila, i ugovarača.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Organizovanje obuke i radionice za radnike na održavanju zelenila kako bi ih se upoznalo sa tehnikama i praksama koje pogoduju biološkoj raznolikosti. • Podizanje svijesti i efektivno komuniciranje u vezi sa urbanom biološkom raznolikošću i značajem održavanja koje pogoduje biološkoj raznolikosti. • Uspostavljanje sistema monitoringa i izvještavanja o implementaciji i efektima smjernica u upravljanju zelenim površinama.
Stepen prioriteta vremenski horizont	/ Srednjeročno
Dodatne napomene	-

AKTIVNOST br. 24	Izrada komunikacijske strategije o procedurama i tehnikama održavanja u odnosu na relevantne aktere
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost se fokusira na stvaranje strateškog plana komunikacije radi olakšanja efektivne komunikacije i razmjene znanja u vezi sa procedurama i tehnikama održavanja među relevantnim akterima. Strategija ima za cilj unaprijediti razumijevanje i saradnju među različitim stranama koje su uključene u procese održavanja radi optimizacije ishoda, kao i uključivanje šire javnosti, posebno kada se vrše promjene praksi održavanja, kao što je smanjenje broja košnji u godini u svrhe očuvanja biološke raznolikosti, za što se može očekivati određena doza otpora.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Utvrditi sveobuhvatnu komunikacijsku strategiju radi osiguranja neometanog protoka informacija o postupcima i tehnikama održavanja među relevantnim akterima. • Njegovati bolju koordinaciju i saradnju među timovima održavanja, čime se osiguravaju efikasne i efektivne procedure. • Promovisati širenje najboljih praksi i inovativnih tehnika održavanja radi postizanja boljih rezultata. • Unaprijediti svijest aktera o značaju postupaka održavanja u ukupnom razvoju i održivosti zelenih urbanih površina.
Upravljanje	Stručnjaci (ekolozi, kozervacionisti, urbanisti), akademska zajednica, lokalne NVO, "Park d.o.o." Sarajevo, i druge kompanije koje se bave formiranjem i održavanjem urbanog zelenila.
Troškovi	15.000 KM
Potencijalni izvori sredstava	Lokalne općine, Vladini grantovi, privatni sponzori zainteresovani za unaprjeđenje postupaka održavanja, i srodne strukovne organizacije.
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Izazovi vezani za osiguranje dovoljnih sredstava. • Izazovi vezani za osiguranje angažmana i posvećenosti svih aktera.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Organizovati obuke i radionice u cilju upoznavanja aktera sa komunikacijskom strategijom i koristima koje se od nje očekuju. • Sarađivati sa relevantnim institucijama i grupama iz zajednice na podizanju svijesti o strategiji i njenoj ulozi u poboljšanju postupaka održavanja. • Uspostaviti sistem kontinuirane evaluacije i izvještavanja o efektima komunikacijske strategije o aktivnostima održavanja.
Stepen prioriteta / vremenski horizont	Kratkoročno
Dodatne napomene	-

3.2.2.2. Institucionalna reforma

AKTIVNOST br. 19	Uspostava odnosno proširenje kapaciteta lokalnih rasadnika u cilju osiguravanja dostupnosti biljnih vrsta
Opis / obrazloženje	Ova strateška aktivnost se fokusira na jačanje urbanog zelenog pejzaža u Kantonu Sarajevo uspostavom i ekspanzijom lokalnih rasadnika. Primarni cilj je diversifikacija dostupnih biljnih vrsta, uz njihovo usklađivanje sa lokalnim uslovima, čime se poboljšava njihova otpornost i ukupna raznolikost urbanih zelenih površina. Uspostava odnosno proširenje lokalnih rasadnika će biti komplementarna preporučenim smjernicama za sadnju i Katalogu prilagođenih vrsta drveća za održivu sadnju u urbanim uslovima, čime će se omogućiti značajne koristi za Kanton. Time se jača urbana zelena infrastruktura, postiže niz prednosti na planu okolišne održivosti, ekonomskog prosperiteta i estetske privlačnosti. Dalje, ovo proširenje ima veliku ulogu u njegovanju samo-održive rasadničke proizvodnje, što je kritičan elemenat u osiguranju trajne vitalnosti urbanih zelenih površina.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Povećati dostupnost biljnih vrsta prilagođenih lokalnim uslovima za projekte urbanog ozelenjivanja u Kantonu Sarajevo. • Unaprijediti raznolikost i otpornost urbane zelene infrastrukture korištenjem biljnih vrsta uzgojenih lokalno. • Podržati razvoj održivih i samodovoljnih rasadničkih kapaciteta u Kantonu Sarajevo i šire.
Upravljanje	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo, lokalne općine, "Park d.o.o." Sarajevo, "Sarajevo šume d.o.o." Sarajevo, i druge kompanije koje se bave podizanjem i održavanjem urbanog zelenila, lokalni rasadnici.
Troškovi	100.000 KM
Potencijalni izvori sredstava	Vlada Kantona Sarajevo, općine, regionalni i međunarodni programi i grantovi za poljoprivredni/šumarski razvoj, privatni investitori i poslovni subjekti koji djeluju u sektoru hortikulture.
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Ograničena dostupnost pogodnog zemljišta i resursa za formiranje odnosno širenje rasadnika. • Promjenjivost potražnje na tržištu i neizvjesnosti vezane za nabavke biljaka. • Izazovi osiguranja standarda visokog kvaliteta i osiguranja zdravlja i otpornosti biljaka. • Potencijalna konkurencija i sukobi među lokalnim rasadnicima.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Uraditi studiju izvodivosti radi procjene kvaliteta i potencijala lokacija za lokalne rasadnike. • Ponuditi tehničku obuku i programe jačanja kapaciteta za operatere rasadnika, fokusirajući se na najbolje prakse proizvodnje biljaka, upravljanje bolestima, i kontrolu kvaliteta. • Saradivati sa hortikulturnim udruženjima, sektorima za poljoprivredu i istraživačkim institucijama radi razmjene znanja, stručnosti i resursa. • Uspostaviti sisteme monitoringa i osiguranja kvaliteta radi osiguranja dostupnosti zdravog i dobro prilagođenog biljnog materijala.
Stepen prioriteta / vremenski horizont	Srednjeročno
Dodatne napomene	-

AKTIVNOST br. 21	Organizacija radionica i razrada smjernica za procedure i finansijska izdvajanja za održavanje
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost se fokusira na organizaciju radionica i saradnju sa svim općinama i preduzećima za održavanje posvećenih izradi jasnih smjernica za procedure održavanja i finansijska izdavanja. Radionica će ponuditi platformu za konstruktivne rasprave i postizanje konsenzusa radi osiguranja efikasnih izdvajanja resursa za održavanje zelenih površina, što je od ključnog značaja za održivo i njegovano urbano zelenilo.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Unaprijediti saradnju i komunikaciju između općina i preduzeća za održavanje zelenila radi optimizacije praksi održavanja i korištenja budžeta. • Promovisati efikasnost, odgovornost, i održivost izdvajanja finansijskih resursa za održavanje zelenih površina.
Upravljanje	Lokalne općine, "Park d.o.o." Sarajevo, i druga preduzeća koja se bave podizanjem i održavanjem urbanog zelenila.
Troškovi	20.000 KM
Potencijalni izvori sredstava	Lokalne općine
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak adekvatnog mehanizma finansiranja i resursa. • Izazov osiguranja aktivne participacije i saradnje između općina i preduzeća koja se bave održavanjem.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Razviti zajedničku platformu ili kanal komunikacije između općina i preduzeća za održavanje radi olakšavanja kontinuiranog dijaloga i diskusija o alokaciji sredstava. • Redovno revidirati i ažurirati smjernice radi prilagođavanja novonastalim potrebama održavanja i finansijskoj situaciji. • Uspostaviti mehanizme izvještavanja i transparentnosti finansijskih izdvajanja i praksi održavanja.
Stepen prioriteta / vremenski horizont	Dugoročno
Dodatne napomene	-

AKTIVNOST br. 23	Organizacija programa obuke za osoblje zaduženo za održavanje
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost se fokusira na organizaciju sveobuhvatnog programa obuke za osoblje zaduženo za održavanje zaposlenog u organizacijama kao što su "Park d.o.o." Sarajevo, i "Lokom", i druga preduzeća koja se bave podizanjem i održavanjem urbanog zelenila. Organizacija programa obuke za osoblje zaduženo za održavanje je od velikog značaja za podizanje kvaliteta održavanja zelenih površina i promovisanje održivih praksi. Program obuke ima za cilj unaprijediti vještine i znanja osoblja zaduženog za održavanje, i opremiti ih alatima i tehnikama potrebnim za efektivno i održivo upravljanje zelenim površinama.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Organizovati obuke koje pokrivaju širok raspon tema, uključujući njegu biljaka, orezivanje, mjere za kontrolu štetnika i prakse održivog održavanja. • Unaprijediti znanje i stručnost osoblja zaduženog za održavanje radi unaprjeđenja kvaliteta održavanje zelenih površina. • Predstaviti tehnike održavanja koje pogoduju okolišu i koje prioritet daju biološkoj raznolikosti i održivosti. • Pobriniti se da je osoblje zaduženo za održavanje dobro opremljeno da se nosi sa specifičnim izazovima upravljanja zelenim površinama.
Upravljanje	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo, lokalne općine.
Troškovi	20.000 KM
Potencijalni izvori sredstava	Vlada Kantona Sarajevo, općine.
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak adekvatnog finansiranja i resursa. • Nedostatak adekvatnog znanja na lokalnom nivou.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Izraditi materijale za obuke i obezbijediti resurse koji se mogu upotrijebiti za kontinuirani razvoj vještina i kao referentni materijal za osoblje zaduženo za održavanje. • Uspostaviti sistem povratnih informacija i evaluacije radi procjene efektivnosti programa obuke i identifikacije područja za unaprjeđenje. • Ohrabriti kontinuirano stručno usavršavanje i razmjenu znanja među osobljem zaduženim za održavanje putem mreža u zajednici ili udruženja.
Stepen prioriteta vremenski horizont	/ Srednjeročno
Dodatne napomene	Kontinuirano usavršavanje vještina i razmjena znanja su od krucijalnog značaja za postizanje da osoblje zaduženo za održavanje bude dobro pripremljeno za rješavanje jedinstvenih izazova upravljanja urbanim zelenim površinama u specifičnim uslovima koji postoje u Kantonu Sarajevo.

3.2.2.3. Regulatorne reforme

AKTIVNOST br. 20	Sveobuhvatni pregled i razvoj politika za unaprjeđenje zakonskog okvira za održavanje
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost podrazumijeva organizaciju participativnog pregleda postojećeg zakonskog i institucionalnog okvira koji reguliše prakse održavanja i izradu dokumenata sažetaka politika (eng. <i>Policy breifs</i>) koja daju informisane preporuke za izmjene zakonskog okvira koji reguliše prakse održavanja u Kantonu Sarajevo. Policy breifs dokumenti će poslužiti kao osnovni dokumenti za donosiocje odluka, i u njima će se naglasiti potreba za zakonskim izmjenama radi podrške održivom, efikasnom i okolišno prihvatljivom održavanju urbanih zelenih površina. Participativni pregled postojećeg zakonskog i institucionalnog okvira koji reguliše prakse održavanja i izrada stručnih mišljenja će uključiti ključne aktere, između ostalog predstavnike vlade, pravne eksperte, profesionalno osoblje zaduženo za održavanje, okolišne aktiviste, i predstavnike zajednice, koji će zajednički procijeniti snage, slabosti i nedostatke postojećeg okvira.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Omogućiti cjeloviti pregled postojećeg zakonskog i institucionalnog okvira koji se odnosi na održavanje i identifikovati područja koja treba poboljšati. • Izraditi Policy breifs dokumente koji analiziraju zakonski okvir koji se odnosi na održavanje i identifikovati područja koja je potrebno mijenjati. • Preporučiti konkretne zakonske izmjene radi unaprjeđenja efektivnosti i održivosti praksi održavanja. • Zagovarati integraciju načela održavanja koja pogoduju okolišu i održiva su u izmijenjeni pravni okvir. • Promovisati transparentnost, odgovornost i usklađenost sa aktuelnim standardima urbanog razvoja i zaštite okoliša. • Angažovati aktere u participativnom procesu koji objedinjuje različite perspektive i uvide u efektivnost okvira.
Upravljanje	Tim kojeg čine pravni eksperti, urbanisti, specijalisti za pitanja okoliša, analitičari politika, i predstavnici ministarstava i općina zaduženih za urbanizam i zaštitu prirode.
Troškovi	40.000 KM
Potencijalni izvori sredstava	Vlada Kantona Sarajevo, lokalne općine, grantovi za projekte zagovaranja politika.
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak političke volje da se pokrenu izmjene pravnog okvira. • Mali broj kvalitetnih stručnjaka koji mogu izraditi ove preporuke i angažovati se na sličnim aktivnostima. • Spor proces usvajanja izmjena i dopuna pravnog okvira odnosno usvajanja novih propisa. • Nedostatak adekvatnog finansiranja i resursa. • Nepostojanje aktivnog učešća širokog spektra aktera.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Raditi sa akterima na jačanju podrške za preporučene politike. • Zagovarati usvajanje preporučenih pravnih i institucionalnih izmjena na osnovu rezultata urađenog pregleda politika. • Sarađivati sa pravnim ekspertima i izrađivačima zakona na izradi nacrti i prijedloga izmjena postojećeg pravnog okvira. • Izrada sveobuhvatnog izvještaja koji će sumirati nalaze, preporuke i predložene izmjene proistekle iz participativnog pregleda.
Stepen prioriteta vremenski horizont	/ Kratkoročno
Dodatne napomene	-

3.2.2.4. Institucionalno jačanje / razvoj kapaciteta

AKTIVNOST br. 17	Organizacija obuke o tehnikama sadnje drveća sa fokusom na izazove koji postoje u urbanom okruženju
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost podrazumijeva organizaciju specijaliziranih obuka o tehnikama sadnje drveća koje su posebno prilagođene jedinstvenim izazovima koji se javljaju u urbanom okruženju. Obuka će pružiti osoblju preduzeća koja se bave podizanjem i održavanjem urbanog zelenila znanja i vještine potrebne za uspješnu sadnju drveća u urbanom okruženju.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Organizovati radionice obuke koje se fokusiraju na izbor drveća, pripremu lokacije, metode sadnje i prakse njege u urbanom okruženju. • Rješavati izazove sadnje vegetacije koji su specifični za urbano okruženje, kao što je ograničen prostor, kvalitet tla, zagađenje, konflikti sa infrastrukturom. • Promovisati korištenje autohtonih i klimatski prilagođenih vrsta stabala koja mogu napredovati u urbanim uslovima. • Ohrabriti održive prakse sadnje koje prioritet daju dugoročnom zdravlju stabala i ekološkim koristima.
Upravljanje	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo, lokalne općine, "Park d.o.o." Sarajevo, "Sarajevo šume d.o.o." Sarajevo, i druga preduzeća koja se bave podizanjem i održavanjem urbanog zelenila.
Troškovi	20.000 KM
Potencijalni izvori sredstava	Vlada Kantona Sarajevo, općine.
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak adekvatnog finansiranja i resursa. • Nedostatak aktivnog učešća i angažmana različitih aktera.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Dati učesnicima materijale i resurse za obuku radi kontinuiranog podsjećanja i razvoja vještina. • Uspostaviti mrežu za razmjenu znanja i iskustava među obučanim osobama i organizacijama koje se bave sadnjom drveća u urbanom okruženju.
Stepen prioriteta / vremenski horizont	Kratkoročno
Dodatne napomene	-

AKTIVNOST br. 18	Tehnička pomoć i obuka za djelatnost rasadnika u svrhu povećanja kapaciteta proizvodnje biljaka koje odgovaraju lokalnim potrebama i uslovima
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost ima za cilj da pruži tehničku pomoć i obuku za poslovanje rasadnika sa namjerom unaprjeđenja kapaciteta lokalnih rasadnika za proizvodnju biljaka koje su pogodne za sadnju u specifičnim uslovima okoliša i odgovaraju potrebama u Kantonu Sarajevo. Ova nastojanja su u skladu sa smjernicama o tehnikama sadnje drveća, čime se osigurava uspješan rast i vegetacija urbanog drveća. Osim toga, dobro se uklapa u općinske planove sadnje i strateškog lociranja i upravljanja vegetacijom u urbanim područjima.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Pružiti tehničke smjernice i obuku lokalnim rasadnicima o razmnožavanju biljaka, uzgoju i održivim praksama rasta. • Podržati rasadnike u diversifikaciji ponude biljaka uključivanjem vrsta koje su pogodne za urbani pejzaž i očuvanje biološke raznolikosti. • Promovisati korištenja autohtonih biljaka nabavljenih lokalno radi unaprjeđenja ekološke otpornosti i prilagođavanja lokalnim uslovima. • Njegovati saradnju među rasadnicima, lokalnim vlastima i organizacijama koje se bave zaštitom okoliša u cilju usklađivanja ponude sa lokalnom potražnjom.
Upravljanje	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo, lokalne općine, "Park d.o.o." Sarajevo, "Sarajevo šume d.o.o." Sarajevo, i druge kompanije koje se bave formiranjem i održavanjem urbanog zelenila, lokalni rasadnici.
Troškovi	10.000 KM
Potencijalni izvori sredstava	Vlada Kantona Sarajevo, općine, regionalni i međunarodni programi i grantovi za poljoprivredni/šumarski razvoj, privatni investitori i poslovni subjekti koji djeluju u sektoru hortikulture.
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak adekvatnog finansiranja i resursa. • Izazovi koordinacije i saradnje između rasadnika i lokalnih vlasti.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostaviti mentorske programe gdje iskusni rasadnički subjekti mogu davati savjete i prenositi znanja novim subjektima. • Razviti sistem certificiranja ili mehanizam osiguranja kvaliteta za biljke proizvedene u rasadnicima koji učestvuju u tim sistemima. • Omogućiti umrežavanje i partnerstva među rasadnicima, lokalnim vlastima i organizacijama koje se bave zaštitom okoliša radi unaprjeđenja ponude biljaka i napora na konzervaciji.
Stepen prioriteta vremenski horizont	Kratkoročno
Dodatne napomene	-

3.2.3. Faza monitoringa i evaluacije

3.2.3.1. Institucionalne reforme

AKTIVNOST br. 25	Implementacija monitoringa i evaluacije Strategije razvoja urbanog zelenila
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost se fokusira na uspostavu procesa sistematskog i godišnjeg monitoringa i evaluacije radi procjene implementacije institucionalno obavezujućeg Plana ozelenjavanja urbanih površina, planova sadnje na općinskom nivou i primjene različitih smjernica u Kantonu Sarajevo, uključujući općinske planove sadnje. Redovni monitoring i evaluacija su od ključnog značaja za praćenje ostvarenog napretka, identifikacije uspješnih rješenja i rješavanja izazova, čime se osigurava da dokumenti ostanu efektivni i usklađeni sa promjenjivim potrebama i prioritetima Kantona Sarajevo. Promovišući odgovornost i transparentnost, ova aktivnost unaprjeđuje ukupne efekte i održivost inicijativa urbanog ozelenjavanja.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Ocijeniti napredak i rezultate institucionalno obavezujućeg Plana ozelenjavanja urbanih površina, opštinskih planova sadnje i primjenu različitih smjernica. • Identifikovati uspješne inicijative i područja gdje je potrebno napraviti unaprjeđenja ili prilagodbe u procesu implementacije. • Osigurati kontinuiranu relevantnost i usklađenost usvojenih dokumenata sa promjenjivim potrebama i prioritetima Kantona Sarajevo. • Unaprijediti odgovornost i transparentnost inicijativa ozelenjavanja.
Upravljanje	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo, lokalne općine, akademska zajednica, i lokalne NVO.
Troškovi	10.000 KM godišnje
Potencijalni izvori sredstava	Vlada Kantona Sarajevo
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Izazovi vezani za prikupljanje podataka, kvalitet podataka i koordinaciju između različitih aktera. • Osiguranje trajne finansijske podrške i kapaciteta za aktivnosti godišnjeg monitoringa i evaluacije.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Razviti okvir za saradnju i smjernice kojima će se rukovoditi aktivnosti odbora i procesi donošenja odluka. • Uspostaviti redovan plan sastanaka i kanale komunikacije za efektivnu razmjenu informacija. • Pomoći programe jačanja kapaciteta i obuke članova odbora u cilju unaprjeđenja njihovog razumijevanja načela urbanog ozelenjavanja, najboljih praksi i kolaborativnih pristupa. • Ohrabriti aktivnu participaciju predstavnika lokalne zajednice i NVO radi sagledavanja različitih perspektiva i inkluzivnosti u donošenju odluka.
Stepen prioriteta / vremenski horizont	Kratkoročno
Dodatne napomene	Uspostava jasnog okvira za monitoring i evaluaciju je od kritičnog značaja jer obuhvata definiciju ključnih indikatora uspješnosti, načine prikupljanja podataka i mehanizme izvještavanja. Redovna komunikacija i rad sa akterima iziskuje posebnu pažnju radi prikupljanja povratnih reakcija, dijeljenja zaključaka i njegovanja osjećaja vlasništva i saradnje u procesu ozelenjavanja. Proces monitoringa i evaluacije treba biti prilagodljiv i fleksibilan kako bi odgovorio na promjenu okolnosti i nove potrebe.

AKTIVNOST br. 26	Uspostava sistema izvještavanja o radovima održavanja, uključujući ključne indikatore uspješnosti (KIU) i mehanizme izvještavanja
Opis / obrazloženje	Ova aktivnost je primarno osmišljena za stvaranje strukturiranog sistema razmjene informacija između vlade, javnosti i drugih aktera. Njome se želi postići kontinuirano i cjelovito izvještavanje o održavanju zelenih površina i zelene infrastrukture u Kantonu Sarajevo / Gradu Sarajevo. Ključni fokus ovog sistema izvještavanja je evaluacija rada javnog komunalnog preduzeća "Park d.o.o." Sarajevo, korištenjem KIU. Ova aktivnost, osim toga, uspostavlja kritičnu vezu sa Planom urbanog ozelenjivanja jer će ti izvještaji u velikoj mjeri olakšati monitoring njegove implementacije i efektivnosti.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Razviti sveobuhvatan sistem izvještavanja koji prati aktivnosti održavanja urbanih zelenih površina, uključujući parkove, ulične pejzaže, i područja namijenjenih rekreaciji. • Definisati i implementirati relevantne KIU radi ocjene kvaliteta i efikasnosti radova na održavanju, kao što su zdravlje biljaka, čistoća i funkcionalnost infrastrukture. • Uspostaviti jasne mehanizme izvještavanja, uključujući raspored redovnog izvještavanja i kanala za prikupljanje i analizu podataka o održavanju. • Promovisati transparentnost i odgovornost radova na održavanju i procesa donošenja odluka.
Upravljanje	Grad Sarajevo, Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo, lokalne općine, "Park d.o.o." Sarajevo, zajedno sa drugim preduzećima koje obavljaju djelatnost održavanja.
Troškovi	/
Potencijalni izvori sredstava	Vlada Kantona Sarajevo
Rizici	Otpor ili nesklonost aktera da usvoje nove mehanizme izvještavanja.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Provesti programe obuke i jačanja kapaciteta za osoblje zaduženo za održavanje radi osiguranja efektivnog prikupljanja podataka i izvještavanja. • Raditi sa grupama i zajednicama, kao i stanovnicima, na prikupljanju povratnih informacija i njihovih inputa vezano za prioritete održavanja i KIU. • Redovno revidirati i ažurirati sistem izvještavanja u cilju prilagodbe novonastalim potrebama održavanja i ciljevima urbanog razvoja.
Stepen prioriteta vremenski horizont	/ Dugoročno
Dodatne napomene	-

AKTIVNOST br. 27	Platforme za povratne informacije i angažman o zelenim površinama
Opis / obrazloženje	Središnji fokus ove aktivnosti je aktivni angažman javnosti u procesima evaluacije i povratnih reakcija vezano za urbane zelene površine. Mada tehnologija predstavlja jedan od načina ostvarivanja ovog cilja, primarni cilj je da se uspostavi inkluzivan mehanizam povratnih informacija koji će olakšati participaciju građana i korisnika. To se može postići različitim kanalima, uključujući web stranice, QR kodove, aplikacije, ankete i druge načine. Ovo nastojanje čini bitan presedan u promovisanju uključivanja i povratne sprege sa zajednicom, posebno u kontekstu klimatskih promjena i unaprjeđenja urbanih zelenih površina.
Ciljevi	<ul style="list-style-type: none"> • Kreirati okolišno pogodnu i dostupnu platformu za ostvarivanje povratne sprege sa javnošću i angažman u vezi sa urbanim zelenim površinama. • Omogućiti građanima i akterima da prijave probleme, daju prijedloge i povratne informacije o upravljanju zelenim površinama. • Unaprijediti komunikaciju i saradnju između nadležnih institucija i javnosti. • Unaprijediti sveukupni kvalitet i funkcionalnost zelenih površina na osnovu komentara korisnika.
Upravljanje	Ministarstvo komunalne privrede, infrastrukture, prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo, Grad Sarajevo, "Park d.o.o." Sarajevo, eksterni eksperti za tehnologiju za kojima će možda postojati potreba u razvoju i održavanju online platformi ili mobilnih aplikacija.
Troškovi	30.000 KM
Potencijalni sredstava izvori	Vlada Kantona Sarajevo, regionalni ili nacionalni grantovi odnosno programi finansiranja koji podržavaju angažman građana i inicijative <i>smart city</i> .
Rizici	<ul style="list-style-type: none"> • Potencijalni tehnički izazovi u razvoju i održavanju online platformi odnosno mobilnih aplikacija. • Niska stopa usvajanja ako platforme ne budu jednostavne za korištenje, ili ako ne bude dovoljna razvijena svijest među ciljnom publikom. • Potreba efektivnog upravljanja podacima i analize kako bi se postiglo da pristigle sugestije budu adekvatno uzete u obzir.
Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> • Osmisliti intuitivna i lake za korištenje grafičke korisničke interfejsa koji odgovaraju različitim nivoima digitalne pismenosti. • Uspostaviti jasne procese i protokole za adresiranje i rješavanje problema prijavljenih putem platformi, kojim se osiguravaju pravovremeni odgovori. • Implementacija mehanizama monitoringa i analize povratnih informacija dobivenih od korisnika za korištenje u donošenju odluka i prioritizacije aktivnosti. • Vršiti redovno ažuriranje i informisanje o napretku u vezi sa prijavljenim problemima i primijenjenim rješenjima u cilju očuvanja transparentnosti.
Stepen prioriteta vremenski horizont	/ Kratkoročno
Dodatne napomene	Ova aktivnost pokazuje značajan potencijal da postane model koji se može replicirati u odnosu na druge subjekte koji se bave sličnim projektima, čime se podvlači njena uloga repera za unaprjeđenje urbanih zelenih površina u kontekstu klimatskih promjena.

4. Monitoring i evaluacija

Akcionni plan je dinamičan i prilagodljiv alat koji se treba redovno pratiti i evaluirati radi procjene ostvarenog napretka i efektivnosti. Time se omogućuju prilagodbe i modifikacije na osnovu povratnih informacija, promijenjenih okolnosti i novonastalih potreba.

S obzirom na neobavezujuću narav ovog Akcionog plana, ne mogu se primijeniti tradicionalni mehanizmi provođenja. Prema tome, potreban je drugačiji pristup monitoringu i evaluaciji. Temelj ovog pristupa se oslanja na dobrovoljno učešće, saradnju i zajedničku posvećenost dobrobiti grada.

Uspostava dobrovoljnog nadzornog odbora

Radi osiguranja kontinuiranog napretka i praćenja Akcionog plana, predlaže se osnivanje dobrovoljnog nadzornog odbora. Odbor bi činilo otprilike 3-5 predstavnika iz radne grupe UTPS WS1 koji su radili na izradi plana i posvećeni su njegovoj realizaciji.

Primarna uloga odbora bi bila da prati implementaciju Akcionog plana, vrši redovna ažuriranja i daje povratne informacije o postignutom napretku u njegovom ostvarenju. Odgovornosti ovog odbora bi mogle uključiti:

- Zagovaranje principa i ciljeva Akcionog plana u svojim organizacijama i u široj zajednici, kontinuirano
- Razmatranje izvještaja o napretku koji se odnose na implementaciju Akcionog plana, na godišnjoj osnovi
- Održavanje periodičnih sastanaka sa ciljem raspravljanja o statusu implementacije Akcionog plana i razmjene stavova i povratnih informacija, kao i identifikacije prepreka ostvarivanju Akcionog plana i predlaganja potencijalnih rješenja, npr. svakih šest mjeseci
- Ohrabivanje šireg angažmana aktera i podrške Akcionom planu, kontinuirano.

Memorandum o razumijevanju

U cilju formalizacije uloge i odgovornosti odbora, može se potpisati Memorandum o razumijevanju (MoU) sa svim članovima odbora. U tom dokumentu bi se navela očekivanja od članova odbora i utvrdilo zajedničko razumijevanje njihove posvećenosti promociji i monitoringu implementacije Akcionog plana. MoU bi, osim toga, postavio okvir za djelovanje odbora, uključujući koliko često će se sastajati, procedure izvještavanja, i procedure donošenja odluka.

Dugoročne koristi

Iako ovakav pristup možda neće osigurati punu implementaciju Akcionog plana, vjerovatno će stimulisati osviještenost, inicirati angažman i promovisati dobrovoljno poštivanje. Vremenom, kontinuirani rad odbora i uspjesi Akcionog plana bi mogli privući širu podršku, i potencijalno ostvariti uticaj na politike i ohrabriti ugrađivanje principa Akcionog plana u buduću obavezujuću plansku dokumentaciju.

U konačnici, proces monitoringa i evaluacije ima za cilj postići da Akcioni plan ne ostane statičan dokument, nego da evoluirá odražavajući promijenjene okolnosti, nove uvide i ostvareni napredak, i efektivno vodi Sarajevo na putu prema održivom razvoju urbanih zelenih površina.

5. Zaključak

Ovaj Akcioni plan predstavlja cjelovitu mapu puta, koja je kreirana kao dio Projekta urbane transformacije Sarajeva (UTPS), i postavlja kurs u pravcu održivog razvoja i upravljanja urbanim zelenim površinama, pri tome adresirajući ključne izazove i iskorištavajući prilike koje se pružaju.

Očuvanje i unaprjeđenje urbanih zelenih površina u Sarajevu je integralni dio otpornosti, održivosti grada i dobrobiti njegovih stanovnika. **Usvajajući sistematski, inkluzivan i participativan pristup upravljanju zelenim površinama, ovaj Akcioni plan usklađuje djelovanje više aktera, disciplina i institucija, istovremeno imajući u vidu širu evropsku perspektivu.**

Sveobuhvatna SWOT analiza otkriva potencijal iskorištenja postojećih snaga, kao što su svijest, inicijative, potencijali saradnje, i raspoloživa ekspertiza, za rješavanje slabosti kao što su ograničeni finansijski resursi, nedostatak koordinacije, i odsustvo povjerenja. Dalje, prepoznate prilike, kao što su potencijalni izvori sredstava, pogodujuće politike, javno-privatna partnerstva, i angažman zajednice bi trebali omogućiti načine ublažavanja prijatni kao što su politički izazovi, ograničena raspoloživost zemljišta, infrastrukturna ograničenja, i uticaj klimatskih promjena.

Ovaj Akcioni plan služi institucionalizaciji i uspostavi održivog okvira koji će usmjeravati sistem upravljanja urbanim zelenim površinama, jer se odnosi na sve četiri glavne faze plana: planiranje, projektovanje, implementaciju, i monitoring i evaluaciju. Osim toga, njegova **usklađenost sa urbanističkim planom i primjena EU praksi i preporuka jača njegov kredibilitet**, i njegov potencijalni uticaj se proširuje na unaprjeđenje kvaliteta života, promociju okolišne održivosti i povećanju ekonomske vrijednosti zelenih površina.

Dalje, usvajanje Plana ozelenjavanja urbanih površina za Grad/Kanton Sarajevo (između ostalih predviđenih relevantnih projekata) će prokročiti put za značajnu procjenu efekata i evaluaciju očekivanih koristi u ekonomskom, ekološkom i socijalnom smislu. **Akcioni plan priprema teren** (tako što uspostavlja strukturirane i informisane temelje) **za Plan ozelenjavanja urbanih površina, povećavajući šanse za njegovu uspješnu implementaciju.** Zauzvat, Plan urbanog ozelenjavanja će dati detaljne pravce i fokus potreban za iskorištavanje punog potencijala zelenih površina u Sarajevu.

U suštini, **ovaj Akcioni plan priprema teren da Sarajevo postigne napredak na svom zelenom putu**, dajući podršku formulisanju i implementaciji cjelovitog Plana urbanog ozelenjavanja koji je u skladu sa ciljevima održivosti Grada, kao i sa širom vizijom njegove budućnosti.

